

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 85

София, сжбота, 13 май

1933 г.

93. заседание

Четвъртък, 11 май 1933 година

(Открито отъ подпредседателя Н. Захариев въ 16 ч. 45 м.)

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

Стр.

Стр.

Отпуски, разрешени на народни представители 1941	Законопроектъ за измѣнение и допълнение закона за трудовитѣ земеделѣски стопанства. (Първе четене — продължение разискванията) 1941
Питане отъ народния представител М. Райковски къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относно вършени насилия отъ полицейски органи въ Троянска околия. (Съобщение) 1941	Дневенъ редъ за следващото заседание 1958

Председателстващъ Н. Захариев: (Звъни) Откривамъ заседанието. Присъжствуватъ нужното число народни представители. Заседанието е законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ г. г. народни представители: Богоевъ Борисъ, Бончевъ Тодоръ, Буровъ Атанасъ, Василевъ Григоръ, Василевъ Славейко, Георгиевъ Павелъ, Георгиевъ Стоянъ, Деневъ Панайотъ, Димитровъ Василъ, Димитровъ д-ръ Димитъръ, Доброволски Стефанъ, Драгойски Иванъ, Илиевъ Стойко, Калъповъ Георги, Казанзирски Георги, Кулевъ д-ръ Тодоръ, Лоловъ Сава, Лунговъ Николай, Манафовъ Христо, Митковъ Сеферинъ, Момчиловъ Стоянъ, Мустафовъ Али, Ненчевъ Илия, Орозовъ Александъръ, Петковъ Стефанъ, Ризовъ Стойне, Савовъ Сава, Статевъ Христо, Стойковъ Апостолъ, Тахировъ Хафузъ Юсеинъ, Тодоровъ Иванъ, Шидерски Едрю и Шишковъ Георги).

Съобщавамъ на Народното събрание, че председателството е разрешило отпускъ на следнитѣ народни представители:

- На г. Иванъ Русевъ — 1 день;
- На г. Петъръ Панайотовъ — 1 день;
- На г. х. Андрей х. Лекоевъ — 1 день;
- На г. Николай Лунговъ — 2 дена;
- На г. Борисъ Докумовъ — 3 дни;
- На г. Александъръ Орозовъ — 3 дни и
- На г. Стойко Илиевъ — 3 дни.

Народниятъ представител г. д-ръ Иванъ Бешковъ, който се е ползувалъ досега съ 90 дни отпускъ, иска 1 день отпускъ. Които сж съгласни да се разреши на г. д-ръ Иванъ Бешковъ 1 день отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Едрю Шидерски, който се е ползувалъ досега съ 20 дни отпускъ, иска 2 дена отпускъ. Които сж съгласни да се разреши на г. Едрю Шидерски 2 дена отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Сава Лоловъ, който се е ползувалъ досега съ 31 дни отпускъ, иска 3 дни отпускъ. Които сж съгласни да се разреши на г. Сава Лоловъ 3 дни отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Стефанъ Доброволски, който се е ползувалъ досега съ 18 дни отпускъ, иска 4 дни отпускъ. Които сж съгласни да се разреши на

г. ранъ Доброволски 4 дни отпускъ, моля, да вдигнатъ ржж. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Борисъ Недковъ, който се е ползувалъ досега съ 22 дни отпускъ, иска 4 дни отпускъ. Които сж съгласни да се разреши на г. Борисъ Недковъ 4 дни отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Юсеинъ х. Галибовъ, който се е ползувалъ съ 55 дни отпускъ, иска 4 дни отпускъ по болестъ. Прилага медицинско свидетелство. Които сж съгласни да се разреши на г. Юсеинъ х. Галибовъ 4 дни отпускъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Постъпило е питане отъ народния представител г. Минко Райковски до г. министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относно вършени насилия отъ полицейски органи въ Троянска околия надъ мирното население.

Това питане ще се изпрати на г. министра, за да го проучи и отговори.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Много зачестиха тия питання къмъ г. министра, а той не си дава зоръ да отговаря!

Председателстващъ Н. Захариев: Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: първо четене на законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за трудовитѣ земеделѣски стопанства — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представител г. Крумъ Кораковъ, за да продължи речта си.

К. Кораковъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въ допълнение на бележитѣ, които направихъ снощи по нѣкои отъ текстоветѣ на законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за трудовитѣ земеделѣски стопанства, ще продължа касателно § 4, съ който се прибавя единъ новъ чл. 3, текста на който снощи прочетохъ дословно. Съдържанието на този новъ членъ повдига нѣкои въпроси, върху които азъ намирамъ за необходимо да се спра.

Новиятъ чл. 3 се касае до закрѣгляването на меритѣ, които сж въ общо ползуване на две и повече населени мѣста или сж спорни помежду имъ. Тоя членъ предвижда и тѣхното подѣляне помежду общинитѣ, ако тѣ сж съгласни съ това.

Ще искамъ да отбележа, че въ дадения случай има нѣщо идентично съ закона за увеличаване разнѣта на държавните земи отъ 1920 г. Известно ви е, че споредъ този законъ, дѣлата между общини за общественѣ имоти, които бѣха спорни навремето, се спрѣха въ инстанциите, въ които се намираха, и държавата тури рѣка върху тия имоти. По този начинъ тогава се създадоха доста голѣми неприятности между разнѣ села и въ послѣдствие този законъ биде измѣненъ, спрѣните производства въ сѣдебните инстанции продължиха и се свършиха съ влѣзти въ законна сила решения. Следователно, щадѣйки чувството на всички онѣзи населени мѣста, които претендиратъ да иматъ право на собственост и на владѣние върху нѣкоя мера, която е спорна помежду имъ, азъ намирамъ, че въ дадения случай ще трѣбва да оставимъ настрана тѣзи спорни мери и съ тѣхъ да не се оперира, докогато дѣлата по тѣзи спорни мери бѣдатъ свършени въ инстанциите, въ които се намиратъ. Защото, ако не стане това, тогава населението въ нѣкои мѣста ще счита, че то има право върху тѣзи спорни мери и преждевременно, преди сѣдилищата да кажатъ своята дума, тия мери ще се подлѣятъ между онѣзи села, които спорятъ за тѣхъ. Та ако се намира за нужно, добре е въ самия законъ да бѣде казано, че ако поне до три месеца следъ публикуването му въ „Държавенъ вестникъ“ всички онѣзи села, които иматъ спорни мери, се спогодятъ, тѣзи спорни мери могатъ да бѣдатъ закрѣпавани. Но да се спиратъ производствата на дѣлата въ сѣдилищата и да се отнематъ спорни мери, това означава донѣкъ да се създадатъ отношения на неприязненост между известни населени мѣста, които претендиратъ, че дадена мера е само тѣхна.

Вънъ отъ туй, закрѣпаването на общите мери се урежда въ законопроекта по единъ начинъ, който, споредъ мѣето разбиране, нѣма да доведе до едно справедливо разрешение на въпроса. Споредъ чл. 16 отъ закона за горите, всички общи гори между две или повече населени мѣста се разпредѣлятъ отъ окръжния съдъ чрезъ вещи лица, които при разпредѣлението на горите спазватъ необходимите условия, предвидени именно въ този членъ за горите. Въ дадения случай за мерите е казано само, че закрѣпаването става направо отъ отдѣлението за поземелна собственост и комасация, съ огледъ на нуждите на ползвателите се села, безъ да е казано ясно и положително — както е казано въ закона за горите — какво се разбира подъ това „съ огледъ на нуждите на ползвателите се села“. Ако текстътъ на новия чл. 3 остане така, както е предложено, очевидно е, че тѣзи, които ще правятъ закрѣпаване на мерите или тѣхното разпредѣлене по желанието на самите села, може-би нѣма да взематъ предъ видъ всичко при разпредѣлението на тѣзи мери.

Заради туй азъ мисля, че е добре, че е хубаво въ § 4, съ който се прибавя новъ чл. 3, да се каже, че когато надлежните лица правятъ закрѣпаване на мери между отдѣлните села, трѣбва да взематъ предъ видъ следните елементи: броя на населението въ дадено село, броя на добитѣта, има ли нѣкоя друга закрѣпена мера безспорна между селата; въобще да бѣде казано точно какви ще бѣдатъ данните и съображенията, които ще трѣбва да се иматъ предъ видъ отъ лицата, които ще има да извършватъ закрѣпаването на мерите. Иначе, ако редакцията на новия чл. 3 се остави така, както сега се предлага, очевидно е, че лицата, които ще правятъ закрѣпаването или отдѣлните закрѣпавания между две населени мѣста, нѣма да иматъ предъ видъ всички съображения, които трѣбва да се иматъ предъ видъ въ полза на едното или на другото село. Мерата е общественъ имотъ, отъ който се ползватъ всички селяни, и въ момента на закрѣпаването на мерата и разпредѣлението ѝ ще трѣбва да се има предъ видъ колко дадено село е пораснало, дали то е станало по-голѣмо или по-малко, дали добитѣтътъ му се е увеличилъ, дали има други закрѣпени мери, дали има други безспорни мери, дали има въобще други обществени имоти, които му даватъ по-малко основание да претендира да вземе по-голѣмъ дѣлъ отъ тази мера.

Мене ми се струва, че извършването на тази работа — закрѣпаването на мерите направо отъ отдѣлението за поземелна собственост и комасация — ще бѣде малко грудо и съпроводено съ доста много разноски, защото такива случаи въ България ще имаме много, ще трѣбва да бѣдатъ плащани командировачни пари и да бѣдатъ ангажирани много чиновници.

Азъ смятамъ, че е нужно да има едни междинни инстанции между първоначалните селски комисии и отдѣлението за поземелна собственост и комасация, предъ които да ставатъ обжалванията отъ действителна общинските комисии и които междинни инстанции да вър-

шатъ нѣкои отъ работите, които е предвидено да бѣдатъ вършени направо отъ отдѣлението за поземелна собственост и комасация. Споредъ мѣето скромно разбиране, г. г. народни представители, за да можемъ да спасимъ отъ затруднения отдѣлението за поземелна собственост и комасация, за да можемъ да направимъ по-експедитивна работата му, за да може, отъ друга страна, частъ отъ работата му да бѣде дадена въ рѣцетъ на едни по-компетентни лица, които познаватъ мѣстните условия, за да може въобще да се отстранятъ много спорове, които иначе биха се отнесли чакъ въ София, въ централното управление, нужно е наново да се прибѣгне пакъ къмъ създаването на околийските комисии за трудовата поземелна собственост, които съществуваша по силата на чл. 10 и чл. 38 отъ закона за трудовите земеделски стопанства. Поземелните околийски комисии нѣма да бѣдатъ въ тежестъ нито на фонда, нито на държавното съкровище. Тия комисии могатъ да иматъ по-малкъ съставъ, отколкото по-раншните комисии. Напр., околийските комисии могатъ да бѣдатъ шефствувани отъ надлежния мировъ сѣдия въ околията и като членове въ тѣхъ могатъ да бѣдатъ само околийскиятъ агрономъ и директорътъ на катедрата. Въ тѣхъ могатъ да влизатъ още и лесничей или пъкъ, да кажемъ, директорътъ на земеделската банка. Тѣзи комисии ще бѣдатъ твърде необходими и предъ тѣхъ ще трѣбва да бѣдатъ отнасяни всички въпроси, които иначе биха били отнасяни до централното управление, поради което ще се затрудни твърде много работата, и хората ще бѣдатъ принудени да отиватъ твърде надалечъ, за да отстояватъ своите права, въобще да обжалватъ всичките актове на първоначалните комисии. Тия комисии могатъ да изиграятъ ролята на онѣзи лица, които могатъ да извършватъ закрѣпаването и подлѣбата на отдѣлните мери, които сѣ въ общо ползуване между два или повече населени пункта. Защото обикновено околийскиятъ агрономъ, лесничей, пъкъ и мировиятъ сѣдия, които всеки день ходятъ по селата и въобще се занимаватъ съ подобни работи, съ голѣмъ усѣхъ ще могатъ да извършватъ тази работа, познавайки по-добре мѣстните условия, познавайки и всички онѣзи правила, които законите предвиждатъ. Следователно, тази работа, извършена отъ тѣхъ, ще бѣде по-резултатна, а отъ друга страна ще бѣде и сравнително много по-евтина, отколкото ще бѣде онази, която ще се извършва отъ специални лица, натоварени направо отъ отдѣлението за поземелна собственост и комасация. Ако вне се обърнете къмъ § 34, ще видите каква колосална работа иматъ да извършватъ общинските комисии, били тѣ тричленки, общински съвети или най-подиръ съ другъ нѣкой съставъ. Цѣлата работа по оземляването, по оценката, по тарифите, въобще, всички работи, които сѣ предвидени въ закона, ще бѣдатъ извършвани отъ тия комисии и тѣхните решения ще бѣдатъ обжалвани предъ съвета къмъ Министерството на земледѣието, който съветъ има право да провѣрва, да отмишва, да допълня и утвърждава решенията на общинските комисии, да извършва окончателно отчуждението на земи, които се причисляватъ къмъ поземелния фондъ, и да решава окончателно всички въпроси въ връзка съ приложението на закона. Решенията на този съветъ сѣ окончателни и не подлежатъ на никакво обжалване. Вѣрно е, и азъ намирамъ, че не трѣбва да се приеме старото положение, да се обжалватъ решенията на този съветъ предъ Върховния административенъ съдъ. Това ще бѣде една твърде дълга процедура и ще се забави оземляването. Но ако тази работа се даде изцѣло на този съветъ, мене ми се струва, че той ще бѣде претоваренъ и работата нѣма да върви експедитивно. Нека предъ околийските комисии да става обжалването въ единъ срокъ, предвиденъ въ закона — не е важно какъвъ ще бѣде той — 20 или 40-дневенъ. Въ околийските комисии ще се пресѣятъ много работи и предъ съвета къмъ министерството ще остане свършено малко работа, съ която той ще има да се занимава. Знаете много добре, че дѣлата предъ мировия сѣдия се свършватъ въ 75%; предъ апелативната инстанция отиватъ едва 10%, а предъ Върховния касационенъ съдъ отиватъ свършено малко. Така ще бѣде и въ дадения случай. Щомъ има околийски комисии, тѣ на самото мѣсто ще бѣдатъ много експедитивни, веднага ще разглеждатъ всички спорове отнесени предъ тѣхъ, всички обжалвания; населението ще бѣде много близко до града, ще може да отива предъ тѣхъ, да се обяснява по-добре и, следователно, нѣма да се отнася цѣлата тази грамадна бумажна работа по разните оплаквания на общинските комисии въ централното управление, горе, въ отдѣлението за поземелна собственост и за комасация. Така населението по-лесно ще може да се справи съ всички въпроси, които ще се повдигнатъ по поводъ на това оземляване. Нѣма да

има никакви други нови разходи. Мировият съдия ще получава нѣкакви дневни пари на заседание, агрономът и безъ туй е на работа; канцеларията ще бѣде къмъ агрономството; дѣловодителътъ на агрономството или секретарътъ на подвижната земеделска катедра ще бѣде едновременно секретаръ на тая комисиия и, следователно, нѣма да се обремени съ нищо повече фондътъ, ако тия околийски комисиии бѣдатъ учредени къмъ самото околийско агрономство или пъкъ къмъ подвижната земеделска катедра въ околийския центъръ.

Но тия комисиии, казахъ и повтарямъ, ще улеснятъ твърде много работата, ще пресѣятъ твърде много спорове и горе Министерството на земедѣлието ще има по-голяма възможностъ да се занимава съ сериознитѣ въпроси, а дребнитѣ спорове ще се решаватъ отъ по-долнитѣ инстанции.

Следователно, на тия околийски комисиии може да бѣде дадена онази работа, която се предвижда въ новия чл. 3 на § 4 отъ законопроекта. Тия комисиии най-успѣшно ще могатъ да закрѣпаватъ общинскитѣ мѣри, ще могатъ най-евтино да направятъ тая работа и, безспорно, съ най-голямъ успѣхъ.

Вториятъ въпросъ, на който ще се спра, е въпросътъ кои сѫ онѣзи санкции и кой трѣбва да ги налага, за извършване работата на общинскитѣ комисиии и околийскитѣ комисиии. Ако се приеме, че ще има околийски комисиии, тогава околийскитѣ комисиии ще могатъ да налагатъ санкции на общинскитѣ, а Министерството ще налага санкции на околийскитѣ комисиии. И по този начинъ тия хора, намирайки се въ единъ непосредственъ контактъ, знаейки по-добре работата и на по-долнитѣ комисиии, ще могатъ чрезъ наказанията, които се предвиждатъ въ § § 49, 50 и 51, да потикватъ всѣки по-голямъ органъ да бърза, понеже целта на законопроекта е — и така трѣбва да бѣде — по-експедитивно уреждане на въпроса по оземляване безземелнитѣ и малоземелнитѣ български селяни.

Другиятъ важенъ въпросъ, който се повдигна, е въпросътъ, засегнатъ въ § 11 на законопроекта, гдето се урежда материята за заплащането на отчужденитѣ земи за поземелния фондъ. Тоя въпросъ ще повдигне безспорно твърде много спорове. Вѣрвамъ, че въ комисиията върху него ще има да се спратъ сериозно всички г. г. народни представители, защото това е единъ въпросъ, който засѣга интереситѣ на българския гражданинъ и, следователно, ще трѣбва да бѣде спасена една база, която да бѣде справедлива по съвѣстъта и по убеждението на всички онѣзи, отъ които се отчуждаватъ имоти за причисляване къмъ поземелния фондъ.

Известно ви е, че принципътъ, който е легналъ въ нашата конституция, е, че частниятъ имотъ може да бѣде отчужденъ за държавна и обществена полза, ако той се заплати по една справедлива оценка, по една справедлива цена. Тоя принципъ е легналъ и въ закона за отчуждаване имоти за държавна и обществена полза. Въ този законъ е казано, че имотитѣ трѣбва да се отчуждаватъ за държавна и обществена полза по една справедлива цена, по една справедлива оценка, защото се счита, че който отнема собствеността нѣкому, безспорно, ще трѣбва да я заплати по една справедлива цена. Понеже отчуждаването на имоти за поземелния фондъ е отчуждаване въ обществена полза много естествено е, че ще трѣбва да бѣде следванъ именно тоя принципъ. И следователно, ако въ законопроекта е прието, че ще трѣбва да се приеме стойността на отчужденитѣ имоти да не надминава 50% отъ цената въ 1932 г., мене ми се струва, че онѣзи комисиии и самото министерство, които ще има да правятъ тарифата, ще има да се справятъ съ една доста голяма и мѣчна работа. Защото, въобщо, се знае, г. г. народни представители, че презъ 1932 г. у насъ земята нѣмаше цена, че презъ тая година, благодарение голѣмата криза и на гласуванитѣ законоположения, въобщо у насъ не ставаша никакви поземелни сдѣлки, и следователно, ще бѣде много трудно да се опредѣли каква е пазарната стойностъ горе-долу на земята презъ 1932 г.

Следователно, за да не се извърши несправедливостъ по отношение на нѣкого, за да не се мисли, че въобщо се постѣга върху собствеността, безъ да се дава една справедлива цена, азъ ще моля г. министра на земедѣлието да си вземе бележка, за да може впоследствие въ комисиията да се намѣри нѣкоя друга база, отъ която да може да се изхожда.

Азъ намирамъ, че околийскитѣ комисиии, които се намиратъ въ центъра на една околия и които познаватъ най-добре условията въ всѣко едно село, ще могатъ най-добре да извършватъ тая работа. Въ законопроекта е казано,

че ще се опредѣли тарифна цена за всѣко отдѣлно населено мѣсто и то отъ централното управление, отъ отдѣлението за поземелна собственостъ и комасация. Азъ не мога да си представя какви сведения ще има министерството за всѣко отдѣлно населено мѣсто и какъ ще може да събере тия сведения специално за 1932 г. Това е една работа съвършено трудна! Ще трѣбва да се видятъ при даденъ нотариусъ нотариалнитѣ книги, за да се знае какво сѫ стрували презъ 1932 г. имотитѣ. Тия сведения не могатъ да бѣдатъ събрани въ едно кѣсо време; за да бѣдатъ събрани, ще трѣбва много време, а това ще бѣде една голяма прѣчка, за да може наистина отдѣлението въ скоро време да опредѣли тарифнитѣ цени, по които да става отчуждаването на тия имоти. Затова моето мнение е, ако се възприематъ околийскитѣ комисиии, тия комисиии да правятъ доклади до отдѣлението, като иматъ предъ видъ срѣднитѣ пазарни цени въ една околия или специално на дадено мѣсто, като провѣрятъ ценитѣ и по нотариалнитѣ книги на нотариуса, като видятъ въобщо какъ сѫ ставали продажбитѣ презъ 1932 г. Така тѣ ще могатъ да направятъ тия си доклади до отдѣлението и то да утвърди тарифнитѣ цени за отчуждаване имотитѣ, споредъ сведенията, които околийскитѣ комисиии ще представятъ. Но ако се намѣри, че наистина стойността на земята е спаднала твърде много презъ 1932 г. и се търси една справедлива база, ще трѣбва да се помисли, каква друга срѣдна цена ще трѣбва да се установи, за да може да се даде на земята онака справедлива цена, онака справедлива оценка, която подобава, независимо отъ цената, която тя е имала презъ 1932 г. и по която трѣбва да става отчуждаването и то само въ размѣръ на 50% отъ срѣдната пазарна цена презъ 1932 г. или презъ онѣзи години, които комисиията би приела, като по-справедливо, за основа при опредѣляне цената на онѣзи имоти, които се отчуждаватъ за фонда „поземелна собственостъ“.

Друга бележка, която има да направя, г. г. народни представители, е по издаване актоветѣ. Този въпросъ се урежда въ § 19, новия чл. 13 на законопроекта, въ връзка съ чл. 37 отъ законопроекта. Въ § 19 е казано следното: (Чете) „На оземленитѣ лица се издаватъ веднага“ — веднага е казано въ законопроекта — „актове за поземелна собственостъ, които имъ се предаватъ следъ окончателното изплащане на дадената имъ земя. При предаването на акта сѣщиятъ се вписва служебно въ ипотечнитѣ книги“. Въ чл. 37 е казано какъ става снабдяването на стопанитѣ съ нотариални актове за комасиранитѣ парцели — става отъ надлежния нотариусъ, като се представя въводителниятъ протоколъ, а едновременно и удостоверение за изплащането на сумата. Следователно, ако издаването актове при размѣна на земя, при комасация, става отъ нотариуса, като тѣзи актове се издаватъ въ момента на размѣната, когато и трѣбва да се представи въводителенъ протоколъ и удостоверение за платената цена или за разликата въ цената, явява се въпросъ: каква нужда има нотариалнитѣ актове да бѣдатъ издавани веднага, щомъ се влѣзе въ владение на имота, а тия актове да бѣдатъ предавани не веднага, а едвамъ следъ изплащането на сумата, което ще стане чакъ следъ 20 години? Азъ намирамъ, че тази бележка въ законопроекта е съвършено неумѣстна. Споредъ мене, би трѣбвало да се каже: онзи, който е оземленъ, се влѣжда въ владение на имота; той ще плаща сумата въ разстояние на 20 години и следъ плащането на сумата му се издава нотариаленъ актъ. Защото възможно е нѣкой да напустне имота; възможно е той да не заплати стойността му, както е казанъ по-надолу, и, следователно, нѣма защо впоследствие да бѣдатъ унищожавани актове, издадени на едно име, а после да се издаватъ на друго име. Въ проекта е казано: онзи, който не плаща сумата въ процентитѣ, предвидени въ закона, се лишаваше отъ имота и веднага вписаната сума му се връща, като се приспада частъ отъ нея за наемъ на имота. Следователно, безъ да се знае още, дали тоя човѣкъ ще плати сумата; безъ да се знае още, дали той ще устои на задълженията си, нѣма защо да му се издава веднага нотариаленъ актъ, а трѣбва тоя актъ да му се издаде подиръ внасянето на сумата.

Н. Алексиевъ (з): Г. Кориковъ! Това е една гаранция за Земеделската банка, че тя ще получава сумитѣ и тя ще дава паритѣ на държавата.

Н. Кориковъ (д): Въ банката ще има въводителенъ протоколъ. Но ако впоследствие лицето — както е казано по-долу въ проекта — не изпълни задълженията си къмъ фонда, ако не плаща сумата, тогава то, г. Алексиевъ, се изважда отъ владение на имота и сумата му се връща. Защо е тогава този актъ?

Н. Алексиев (з): Тогава договорът пада и актът се унищожава.

К. Кораков (д): Защо е тая формалистика, това издаване и унищожаване на нотариален акт? Най-добре е да се плаща сумата по надлежния начин и, когато се изплати окончателно, да се издаде нотариален акт.

Н. Алексиев (з): Е добре, съ какво ще се обезпечи вземането на Земледѣлската банка от самия длъжник?

К. Кораков (д): Самият протоколъ ще стои въ Земледѣлската банка.

Н. Алексиев (з): Трѣбва да има единъ документъ, че имотътъ е въ владение на длъжника.

К. Кораков (д): Това сѣ подробности. Ако се намѣри за редовно, безспорно, то трѣбва да бѣде направено.

Другъ въпросъ, който се повдига въ законопроекта, г. г. народни представители, е онзи, който се засѣга въ забележката къмъ § 26 и който, вѣроятно, ще повдигне доволно много спорове. (Чете) „Забележка. Възстановяватъ се и оставатъ въ сила и приравняватъ по право къмъ актоветъ за собственостъ нотариалнитѣ актове, издадени по чл. чл. 6 и 58 отъ закона за трудовата поземелна собственост, които актове сѣ били унищожени по разпореждане на чл. чл. 8 и 34 отъ закона за т. з. с., ако правоимеющиятъ по такъвъ актъ се намира въ владение на имота“.

Г. г. народни представители! Известно ви е, че по първия законъ за трудовата поземелна собственостъ се даваха и меритъ на градскитѣ общини. Известни ви сѣ, може би, онѣзи неприятни случаи, които ги имаше навремето и които предизвикаха една ревизия. Текстове на тѣзи членове 8 и 34 сѣ следнитѣ. Чл. 8 отъ закона за т. з. с. гласи: (Чете) „Общинскитѣ мери и земи на неземледѣлскитѣ градове не се засѣгатъ отъ тоя законъ“.

А. Буковъ (з): Кои сѣ тѣзи неземледѣлски градове въ България — кажете ми.

К. Кораков (д): Напр., Пловдивъ не е земледѣлски градъ, Стара-Загора сѣщо не е земледѣлски градъ.

А. Буковъ (з): А-а-а!

К. Кораков (д): Моля Ви се, г. Буковъ! Има подробно означение въ закона, по отношение на кои градове се прилага законътъ за подобрене земледѣлското производство и опазване полскитѣ имоти и по отношение на кои не се прилага, и по аналогия ще трѣбва да приемемъ, че тѣзи градове, които не сѣ означени въ закона за подобрене земледѣлското производство и опазване полскитѣ имоти, не сѣ земледѣлски градове, понеже по отношение на тѣхъ постановленията на сѣщия законъ не се прилагатъ. — Следователно, съгласно чл. 8 отъ закона за т. з. с., общинскитѣ мери и земи на неземледѣлскитѣ градове не се засѣгатъ отъ закона за т. з. с. (Продължава да чете чл. 8) „Отчуждениетъ по силата на досегашния законъ за т. п. с. такива се връщатъ на общинитѣ. Последнитѣ обезщетяватъ оземленитѣ за извършенитѣ отъ тѣхъ строежи, подобрения и пр. и влизатъ въ споразумение съ сѣщитѣ за използванетоъ имъ, ако общината намѣри това за нужно и целесъобразно“. А въ чл. 34 отъ закона за т. з. с. се казва: (Чете) „Всички издадени въз основа на досега действащия законъ за т. п. с. актове за собственостъ се сѣ считатъ за редовни и законно издадени следъ една ревизия, извършена отъ Главната дирекция на т. з. с.“

Съгласно постановленията на този членъ отъ закона, много отъ издаденитѣ нотариални актове следъ тази ревизия се унищожиха и се намѣри, че действително оземляването отъ меритъ на нѣкои градове е станало доста неправилно. Не ще изброявамъ тукъ случаи, понеже това е работа на история. Но работата е, че сега съ тая забележка се възстановяватъ вече унищожениетъ чрезъ ревизията нотариални актове и косвено се възстановява отчуждението на градскитѣ мери и прибавянето имъ къмъ поземелния фондъ, следователно, раздаванетоъ земя на онѣзи, които иматъ нужда било отъ дворно мѣстъ, било даже и отъ работна земя. Това не може и не трѣбва да бѣде допустнато, защото най-подире е станала една ревизия, по силата на предшестващия законъ, намѣрени сѣ нѣкои и други несправедливи работи и нѣма защо сега да бждатъ възстановявани наново тия именно нотариални актове само при едно условие: ако се намира въ

владение на имота онзи, който претендира, че имотътъ на нѣкого му е даденъ.

Т. Бошнаковъ (з): Г. Кораковъ! Една бележка искамъ да направя. Въ едно село има повече отъ 100 души, на които презъ времето на първия законъ сѣ дадени дворни мѣста. Хората сѣ си построили къщи. По силата на закона, обаче, прокаранъ отъ Сговора, мѣстата имъ се отнеха, а къщитѣ сѣ застроени. По сегашния законопроектъ следва да се оправятъ тия работи. Тъкмо затуй е предвидено това. Какво ще ги правимъ тия 100 души, които сѣ застроили къщи, а общината иска да имъ ги отнеме или да тури нова оценка? Тая работа е невъзможна.

К. Кораковъ (д): Въ чл. 8 отъ закона за трудовитѣ земледѣлски стопанства е казано: (Чете) „По изключение не се повръщатъ на градскитѣ общини даденитѣ вече градски мери и земи на заселища отъ бѣжанци за сгради, дворища и работна земя, както и на всички оземлени инвалиди“. Ако стане дума за бѣжанци, ако стане дума за инвалиди, чл. 8 отъ закона за трудовитѣ земледѣлски стопанства пази правата имъ.

А. Буковъ (з): Ако досега сѣ били търпѣли да бждатъ въ владение, не ви ли показва, че иматъ нѣкакво основание да бждатъ тамъ? И вѣчно ли ще ги държите въ това положение?

К. Кораковъ (д): Нека се изкажа по въпроса, г. Буковъ.

А. Буковъ (з): Отъ Вашитѣ изказвания азъ вадя едно заключение, че стариятъ законъ е по-добъръ. Какво ще ми разправяте?

К. Кораковъ (д): Азъ казвамъ, че трѣбва да се провѣри какво е владението на онѣзи хора. Г. Буковъ задава следния въпросъ. Да кажемъ, че законопроектътъ мина и веднага известенъ човѣкъ, който по-рано е ималъ тази земя, има и нотариален актъ, който е ревизиранъ и унищоженъ въ последствие, се възползува по нѣкакъвъ начинъ и прогонитъ оня, който се намира въ владението на имота при влизането въ сила на закона. Това владение законно ли е? Тая е моята мисълъ: ще трѣбва да се ревизира, но да бѣде казано: да има законно владение на имота, а не само владение. Има разлика между държане и владение. Когато се каже „законно владение“, разбира се владение, което се упражнява, явно и непрекъснато, въобще изисква се да сѣ налице всички елементи, които специалниятъ законъ за имуществата собствеността и сервитутитѣ предвижда за едно законно владение, а не само държане на имота.

Министъръ К. Муравиевъ: Какъ може да се каже „законно владение“?

К. Кораковъ (д): Ще трѣбва да се каже. Иначе, ако остане само „владение“, тогава ще се появи въпросъ: това владение отъ колко време трае?

А. Циганчевъ (з): Ама лицето е било въ законно владение по силата на законъ.

Министъръ К. Муравиевъ: „Фактическо владение“ да се каже.

К. Кораковъ (д): Трѣбва да се каже, безспорно, какво е владението. Затуй азъ намирамъ, че много по-добре ще бѣде и много несправедливости ще бждатъ премахнати, ако се каже въ законопроекта, че владението трѣбва да бѣде законно, за да може наистина да се предизвика една ревизия на тази работа и възстановяванетоъ на унищожениетъ отъ предшестващия законъ за трудовитѣ земледѣлски стопанства нотариални актове, намѣрени, да кажемъ, навремето, по една или друга причина, за неправилно издадени. Най-подиръ това е една бележка, която азъ правя и ще моля да се обсъди въ комисията и, ако се намѣри, че наистина може да се допустнатъ известни неправилности, ако не бѣде казано така ясно, тогава да бѣде означено по-точно и ясно онова, което трѣбва да бѣде казано съгласно закона за имуществата, собствеността и сервитутитѣ.

Другиятъ въпросъ, на който ще трѣбва да се спра, г. г. народни представители, е въпросътъ за заселването на известни лица, които ще трѣбва да отидатъ въ равнище. И тамъ именно азъ намирамъ, че се правятъ известни работи, които могатъ да бждатъ предметъ на една малка

бележка. Намирамъ, че Министерството на земледелието не може и не тръбва да дава безплатно отъ държавните гори, безъ да спазва надлежните етати, материали на тѣзи нови заселници, които отиватъ тамъ. А съгласно закона за засилване приходите на държавата, който вие сега приехте, ще тръбва именно тамъ да бжде вписано, дали покъщината на тия лица ще тръбва да бжде превозена безплатно. Това е единъ специаленъ въпросъ, който ще тръбва да мине въ закона за засилване приходите на държавата.

Най-накрая ще се спра, г. г. народни представители, на § 62, новъ чл. 54, който тоже ще буди недоумение и по който, може би, въ комисията ще има да станатъ известни критики. Тоя новъ чл. 54 гласи: (Чете) „Когато се констатира“ — това именно е новата ревизия, която ще се направи общо върху оземляването — „че причисляването земите къмъ поземелния фондъ или че оземляването е станало неправилно и сж допустнати съществени нарушения на закона и на наредбите, съветътъ при отблъването за поземелна собственост и комасация може, макаръ и извършеното причисляване или оземляване да е утвърдено, да го измѣни или отмѣни, като анулира съ мотивирано постановление издадените актове за трудови земледѣлски стопанства.“ Безспорно, ще тръбва да стане ревизия на известни работи, защото, безспорно, могатъ да се допустнатъ известни несправедливости. И хубаво е, че се предвижда новъ членъ въ законопроекта, споредъ който тръбва да се направи ревизия. Но азъ намирамъ, че тази ревизия не тръбва да бжде предприета по запозѣлъ отгоре. Нужно е тя да бжде започната отдолу; нужно е общинските комисии да взематъ становище по отношение известна несправедливостъ, следъ това ще тръбва да се иска докладъ на околийските комисии и чакъ тогава, когато отдолу надлежните инстанции, които ще провѣрятъ на самото мѣсто, какъ е станало оземляването и пр., представятъ своите доклади, централното управление ще може да си каже думата. Не тръбва да се делегиратъ лица; ще тръбва да оставимъ тоя начинъ да делегираме престо-янно лица отъ централното управление, понеже това ще струва много пари и, безспорно, ще струва много време. Нужно е да се даде тази работа въ ръцете на по-долните комисии.

Т. Тонковъ (з): Ревизии ще предприеме самото население. Нима нѣкой назорлакъ може да ревизира нѣща, които хората не желаятъ да се ревизиратъ?

К. Кориковъ (д): Ама именно това искамъ да кажа.

Т. Тонковъ (з): Кой ще отиде да ревизира?

К. Кориковъ (д): По силата на текста, възможно е министерството, специално отдѣлението при министерството да ревизира. Но ще тръбва ревизията да почне отдолу. Тръбва да има постановления на общинските комисии, следъ това тѣ да бждатъ утвърдени отъ околийските, ако има такива, и тогава вече да се отива нагоре. Не е хубаво да се остави инициативата горе. Нека на самото мѣсто общинските комисии, познавайки условията, най-справедливо да разрешатъ въпроса.

Съ тия бележки, г. г. народни представители, азъ свършвамъ. Намирамъ, че законопроектьтъ разрешава единъ голѣмъ социаленъ въпросъ. Групата, отъ чието име говоря, ще гласува законопроекта по принципъ, съ пожелание да бждатъ направени известни поправки, чрезъ които, може би, ще бждатъ избѣгнати бждещи неприятности и въобще да бждатъ избѣгнати нѣкои работи, които и безъ това могатъ да разбъркатъ, да разклатятъ положението въ нѣкои населени мѣста и, следователно, да се извърши оземляването по начинъ, който да гарантира най-правилното разрешение на този голѣмъ въпросъ. Чрезъ тоя законопроектъ ще се даде земя на българския селянинъ, който ще работи за себе си, за повдигане своя поминѣкъ, и за своята страна. (Ръкоплѣскания отъ демократите)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представител, г. Еню Поповъ.

Е. Поповъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпросътъ за земята, който е повдигналъ въ всички вѣкове много спорове, е така старъ, както въобще е стара идеята за собствеността. Още нѣкога, въ началните фази на развитието на човѣчеството, се започнаха борби между отдѣлните човѣшки групи, съ целъ да могатъ да овладѣятъ известни къщища, известни части отъ земята, които имъ сж по-полезни. И ние виждаме да се

разразяватъ тия борби още въ времето, когато човѣчеството не е било оседнало, а е преживявало фазата, когато се е занимавало изключително съ скотовѣдство. Ние виждаме какъ много исторически събития могатъ да се обяснятъ съ предвиждането на известни части, на известни групи отъ човѣчеството отъ едно мѣсто на друго. А това предвиждане се обяснява пѣкъ само съ това, че тия части или групи отъ човѣчеството, бидейки по-силни, сж се стремили да завладѣятъ, да завзематъ известни части, известни области отъ земята, които сж били по-подходящи за тѣхното занятие.

Борбите по-нататѣкъ продължаватъ и тогава, когато човѣкъ вече заживява единъ уседналъ животъ и започва да разработва земята по начинъ такъвъ, какъвто е зналъ тогава. Тия борби, които сж съпътствували живота на всички стари народи, сж намѣрили най-ярко проявление въ времето на древния Римъ, когато известни привилегирани класи отъ римския народъ несправедливо сж имали владението и собствеността на земята. Тогава сж се започнали борби между така наречените патриции — владетели на грамадни части отъ римската земя, наречени латифунди — и плебеите, селячеството, което е било изключително въ ръцете на тия патриции, които сж използвали, експлоатирали неговия трудъ. Тѣзи, които сж чели историята, знаятъ голѣмата борба на известните братя Кай и Тибериъ Гракхи за тържеството на идеята: онези, които обработватъ земята, да я иматъ въ свои ръце.

Тая борба, безспорно, не е стихнала въ древните вѣкове, въ старите държави; тя продължава и по-нататѣкъ. Въ срѣдневѣковието виждаме да се създава пакъ едно положение на неравенство въ владението на земята и въ използването на нейните блага съ така наречената феодална система, която почва да се насажда въ цѣла Европа. Като отражение на тая система виждаме, че и въ България въ срѣдните вѣкове земята е въ ръцете на така нареченото боярско съсловие, а така сжщо, че грамадни части отъ българската земя се владѣятъ отъ манастири и църкви, на които сж били подарявани частни земи отъ нашите царе.

Борбата за владението на земята е била нестихваща; тя е продължавала въ течението на вѣковете. Отъ нея е ясно, че когато въпросътъ за владението на земята е добивалъ едно що-годе правилно разрешение, народътъ и държавата сж се засилвали и обратно — когато владението на земята е било изключително привилегия само на една частъ отъ народа, на едно привилегировано малцинство, опоритѣ, устоите на държавата сж рухвали. Много нещастия и катастрофи сж преживѣли всички народи, които сж стигнали до това положение, щото земята да бжде владѣна отъ малко рѣце.

Не направя изключение и нашата, българската държава въ срѣдните вѣкове, когато боярското съсловие и висшата духовна властъ, които бѣха привилегировани и владѣха земята, не се вслушаха въ гласа на тогавашните български селяни, които искаха да бждатъ господари на земята, тъй като тѣ я оросяватъ съ своята потъ и своя трудъ. Въ това време, както ни е известно отъ историята, се явява едно, бихъ казалъ, земледѣлско, аграрно движение въ лицето на единъ еретикъ, както сж го наричали тогава, попъ Богомилъ, който се бори за правата на българското селячество. Това движение се разпростира и вънъ отъ границите на България. Въ границите на България то бѣше задушено, но резултатитѣ отъ него не закъснѣха. Тѣ бѣха падането на второто българско царство подъ турско робство. Ясно е, прочее, отъ историята на българския народъ и на другите народи, че само тогава, когато земята е въ ръцете на ония, които я работятъ, имаме здрава, гарантирана национална държава. Всички изключения отъ това правило влияятъ зле въ социално и стопанско отношение.

Следъ нещастията, катастрофалната война отъ 1915—1918 г., когато българскиятъ народъ, изтощаванъ на фронта въ продължение на три години, се върна и намири своите стопанства разорени, роди се идеята, щото въпросътъ за владението на земята въ България да се уреди по единъ по-справедливъ начинъ и тази идея намири изразъ въ създадения отъ земледѣлското правителство законъ за трудовата поземелна собственостъ.

Какво, впрочемъ, представляватъ главните постановления на този законъ? Преди всичко ограничаваше се размѣрътъ на земята, която може да бжде владѣна отъ дадено лице, до единъ максимумъ, отъ който нагоре не можеше да се мине. Това бѣше действително една необходима мѣрка, която отговаряше на една социална справедливостъ, защото не може онзи, който никога не отива до синуритѣ на своята земя, никога не я вижда, да притежава съ хиляди декари.

Върно е, че в България няма такава едро землевладение, каквото има в други страни, но все пак тѣзи малки останки от едро землевладение, които съществували у нас, не можехме да ги оставим и трѣбваше да постигнем на тѣх, за да можем да направим собствености на земята онѣзи, които я работѣха, като ратан или изпослчари. Това ограничение въ разиѣра на земята, която може да бъде владѣна, бѣше едно отъ най-важнитѣ постановления на закона за трудовата поземелна собственост. Всичката друга земя надъ опредѣления максимумъ се раздаваше на беднитѣ, малоземелни и безземелни, български стопани.

Друго едно важно постановление, което съдържахъ този законъ, бѣше това, че се предвиждаше оземляването да става, тъй да се каже, на главата на семейството, на домакинството. Когато единъ баща, глава на домакинство, глава на семейство, има нѣколко души синове и нѣма достатъчно земя, безспорно, той ще трѣбва да бъде оземленъ, за да може по-нататъкъ тая земя да бъде раздѣлена, тъй да се каже, по бащински на всички негови наследници. Това постановление въ закона за трудовата поземелна собственост даваше възможност да се постигне една по-голяма социална справедливост. По-сетне, обаче, съ закона за трудовѣ земледѣлски стопанства, за който ще ви говоря по-дирѣ малко, се създадохъ много драгги въ семействата, защото се оземляваха отдѣлни членове, а не главитѣ на семействата.

Както въ закона за трудовата поземелна собственост, така и въ закона за трудовѣ земледѣлски стопанства не се уреждаше въпросътъ, който интересува българското село, за онѣи общински мери, които е необходимо да останатъ за общо ползуване отъ населението. Но все пакъ въ правилника за приложението на закона за трудовата поземелна собственост се предвиждаше една норма, до 2 декара на глава едъръ добитѣкъ и до половини декаръ на глава дребенъ добитѣкъ и тя се спазваше отъ общинскитѣ комисии за трудовата поземелна собственост.

По-нататъкъ, разглеждайки по-важнитѣ постановления на закона за трудовата поземелна собственост, азъ ще искамъ да подчертая разликата въ приложението между него и закона за трудовѣ земледѣлски стопанства, за да видите защо стигахме до това положение, щото днесъ цѣлѣтъ български народъ да иска частъ по-скоро да излѣзе на сцената тукъ, въ Народното събрание, настоящитѣ законопроекти.

Главната целъ на закона за трудовата поземелна собственост не бѣше тая, да се нахвърлимъ най-безразборно, хищнически върху общинскитѣ мери, които, безспорно представляватъ най-голямъ обектъ за създаването на единъ поземеленъ фондъ, и затова при приложението на закона тѣ бѣха, тъй да се каже, поставени на последно мѣсто. На първо мѣсто поземелниятъ фондъ се образуваше отъ частнитѣ земи, следъ това отъ манастирскитѣ имоти, разнитѣ държавни земи, земитѣ на Земледѣлската банка и на Народната банка и на последно мѣсто, както казахъ, отъ общинскитѣ мери. Какво стана, обаче, следъ като дойде Демократическиятъ сговоръ на 9 юний? Изглежда като че-ли една отъ главнитѣ цели и задачи на новото правителство следъ 9 юний бѣше тази да измени омазния му законъ за трудовата поземелна собственост. Забележително е, обаче, че веднага следъ 9 юний и въ първитѣ години следъ тази дата то нѣмаше куража да отмени напълно най-главнитѣ постановления на този законъ, а това направи много по-късно. Но въпрѣки туй, ние виждаме, че веднага следъ 9 юний всички онѣзи собственици, чийто пространи земи, съгласно закона, бѣха иззети, веднага, безъ всѣкаквъ законъ, отидоха и си взеха обратно имотитѣ; даже и онѣи маломотни и безимотни стопани, които бѣха платили даденитѣ имъ земи, бѣха изгонени по единъ най-бруталенъ начинъ. Когато въ 1924 г. законътъ за трудовата поземелна собственост се замѣни съ закона за трудовѣ земледѣлски стопанства, направи се едно отстъпление отъ опредѣления дотогава максималенъ разиѣръ на поземелна собственост отъ 300 декара, като се каза, че онѣи едри стопанства надъ 300 декара, които служатъ за примѣръ, които сѣм образцови, могатъ да иматъ до 1500 декара. По-нататъкъ, въ 1927 г., стана ново изменение на закона, което се произвежда изключително отъ пресловутата спогодба Молдовъ—Кафандарисъ за разиѣна на населението между България и Гърция. За настаняването на бѣжанцитѣ, които дойдоха у насъ въ чийто имоти, гробища, църкви, училища бѣха продадени въ Гърция, трѣбваше да се дадатъ на Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ 132,000 хектара общински и други земи. Но най-голямото изменение на закона се направи къмъ края на управлението на Сговора, въ 1930 г., отъ тогавашния ми-

нистеръ на земледѣлството г. Димитъръ Христовъ, който отмени чл. чл. 4, 5, 6, 7 и 9 отъ закона за трудовѣ земледѣлски стопанства, които все пакъ предвиждаха известенъ максимумъ на поземелна собственост. Съ това изменение вече се узакони онова, което стана още веднага следъ 9 юний: възвръщането на имотитѣ на онѣи частни собственици, които притежаваха надъ 300 декара земя, а също така и на онѣи манастирски имоти, които не бѣха раздѣдени на бѣжанцитѣ.

Така опразненъ законътъ за трудовѣ земледѣлски стопанства, следъ като се иззеха отъ него всички важни постановления, получихъ единъ съвършено новъ видъ, защото неговото приложение, което е още по-скандално, отколкото е скандаленъ самиятъ законъ. Бѣха нагласени измѣнителни бригади, които да отидатъ въ селата да направятъ така нареченото закрѣгляване на меритѣ, укъ въ съгласие съ общинскитѣ съвети, както е казано въ правилника за приложението на закона. Азъ, като човѣкъ, който участвувахъ въ приложението на този законъ, който можамъ да наблюдавамъ отблизо и всестранно всички онѣзи безобразия, които се вършеха въ онова време, искамъ да се спра на този въпросъ малко повече.

Въ нашето село имахме таквъ случай: администраторътъ на земледѣлската катедра, оторизиранъ съ гражданска власт, идва и просто заповѣда на общинския съветъ: „Вие ще ме послушате да подчините този протоколъ за закрѣгляване на вашитѣ мери или въ противенъ случай ще ви съставя актъ и ще ви изправа въ участѣка“. Такива случаи мога да ви наброя съ стотици, защото това се вършеше не само въ нашето село, но и околнитѣ села. Това бѣше система, това бѣше практиката на тѣзи оземлителни бригади, които и по-късно време се явяваха въ селата и при-нуждаваха общинскитѣ съвети да подписватъ протоколи за най-произволно закрѣгляване на земи. Макаръ че правилникътъ повелева администраторътъ на земледѣлската катедра, ведно съ общинския съветъ да опредѣлятъ максималния разиѣръ на мерата, която трѣбва да остане за ползуване отъ населението, тѣзи бригади вършеха направо закрѣгляването. Да кажемъ, въ Пловдивско се събира нѣкаква конференция и рѣшава: единъ декаръ на глава едъръ добитѣкъ, 300 метра на овца, а всичката останала мера ще бъде закрѣглена и ще се зачисли къмъ фонда „Трудови земледѣлски стопанства“. Нѣщо повече, азъ зная села въ Пловдивска околия — положително зная това — където не се е съблюдала даже и тази произволна мѣрка. Има села тамъ съ по 900—1.000 домакинства, каквито сѣм голѣмитѣ села Балтаджи и Калачли, които иматъ по 900—1.000 двойки работенъ добитѣкъ, а също така и дребенъ добитѣкъ, а не сѣм имъ оставени даже и по 1.000 декара мера. Тѣзи случаи говорятъ достатъчно много за това какжде се насочваше оземляването и разграбването на общинскитѣ мери. Искана да кажатъ: съ вашитѣ камъни по вашитѣ глави; искате земя, заповѣдайте, вземете, разорете собственитѣ си мери. Това сѣм факти, които никой не може да оспори. Ако погледнете сведенията въ отдѣленитѣ за поземелна собственост и комасация, вие ще видите, че монѣ приказки напълно ще бъдатъ потвърдени, а струва ми се, че и тѣзи отъ васъ, които сѣм отъ нашия край, ще подчертаятъ същото. Следъ като е привършено закрѣгляването на меритѣ, по-нататъкъ вече започна другата, по-интересната частъ — оземляването. И какво оземляване! Общинскиятъ съветъ е само позиканъ въ общинската канцелария да слуша, да козирува и да изпълнява заповѣдитѣ на администратора, ...

Т. Тонковъ (з): Само да подписва!

Е. Поповъ (з): ... само да оформява онова, което администраторътъ предлага. Представитѣ се документитѣ и започватъ оземляванията. Хиляди скандални случаи има при оземляванията. Отъ книгата въ отдѣленитѣ за поземелна собственост и комасация виждаме, че всѣки общински съветъ, ако е ималъ желание да оземлява, оземлялъ е най-напредъ своитѣ близки. Напр., кметътъ оземлялъ своитѣ зетове, братя, ако щете, и своитѣ синове. А имаме случаи, напр., въ селото Кривина, Новоселско, където се оземлява секретаръ-бирникътъ, баща му, даже и инспекторътъ при Дирекцията на трудовѣ земледѣлски стопанства д-ръ Джебаровъ. Въ с. Ражово, Пловдивско, имаме случаи, където на около 15 души близки роднини на общинскитѣ съветници — и то на тия съветници, които сѣм припаднали къмъ Демократическия сговоръ — имъ е дадена земя, макаръ че не отговарятъ на най-елементарнитѣ изисквания на закона. Въобще има скандални случаи. Ще видите оземлени и хора, които се ползуватъ съ най-лошо име въ селото

поради това, че са осмислени, поради това, че са крадци, поради това, че са шпаници, разточителни, поради това, че са продали, може би, бащино имане, бащиния имот. Такива случаи могат да се наброят с хиляди. Върху това именно народното представителство трябва да обърне внимание, защото наистина има много несправедливости. Във настоящия закон ще трябва да определим точно качествата, които трябва да притежава един безземелен или малоземелен, за да може да получи общинска мера или каквато и да е друга земя. Скандално е да оземляваш хора, които са припили своите имоти. Има даже такъв случай, да се вдигне стражата от цъл един полицейски участък и да отиде в дадено село, въ което има общинска мера, да заповеда на общинските съветници да подпишат протокола за оземляване — на кого мислите? — не на жители от същото село, а на такива от съседни села, па даже и на всички полици от участъка.

Наистина, българският народ е твърде много търпелив, за да може, след като получи властта на 21 юний 1931 г. и изпрати това Народно събрание в този му състав, да чака чак до днес по законодателен ред да даде предвидимите тѣзи законоположения, които са легнали във настоящия законопроект. Можем да наброим хиляди нарушения на закона за трудовите земеделски стопанства, който и без това съдържа положения, които създават несправедливости. Така, върху постановлението на закона, че ще се оземляват онѣзи земеделски стопанства, които са задоени и нѣмат достатъчно земя, при приложението на закона какво виждаме? Един баща има пет сина, от които двамата са жени, а тримата са жени, макар че са пълнолетни — имат над 21-годишна възраст. Оземляват се само жените и то при условие, че наследството, което им се пада от баща им, плюс наследство, което се пада на жената от нейния баща, нѣма да надмине размѣра на срѣдния тип земеделско стопанство, за каквото обикновено вземаха 30 декара — една твърде разтеглява мѣрка. А кога ще може жената да получи наследство от своя баща, то е един голѣм въпрос, и дали ще го получи, също така е проблематично. Нѣщо повече, когато се праща тия смѣтки, бѣха вече подадени декларациите за поземелен данѣкъ за периода 1929/1934 г. и общинските кметове, въобще хората въ общината въ зависимост от това дали този, който иска да бѣде оземлен, е близък, приятел на тѣх или нѣм е противник, излизаха удостоверения за размѣра на притежаваната поземелна собственост по партидата от 1911 г. или по партидата от 1929 г. — въпрочем, въ 1929 г. партида още нѣмаше и удостоверенията се издаваха въз основа на подадените наскоро декларации за поземелен данѣкъ за периода 1929/1934 г. Има маса случаи на несправедливости, които не могат да не бодат въ очите българските селяни, които все пак най-много са запазили въ себе си правното чувство. Това тѣхно правно чувство бѣ нарушено, но тѣ търпѣха благодарение тормоза, който изпитваха от насилническия режим на Сговора, и съ своя воля на 21 юний не можеха да не го излъчат и сега да искат по законодателен ред да се премахнат всички онѣзи страни несправедливости, които се извършиха съ закона за трудовите земеделски стопанства.

Повдигащия въпроса за произволното разграбване на общинските мери, аз съм длъжен да се спра, г. г. народни представители, върху онѣзи наблюдения, които аз съм правил. Познавайки достатъчно добре новите стопански условия, въ които се намира селото, аз трябва да кажа, че ни се налага да бѣдем твърде внимателни сега, когато искаме да се прави ревизия на безразборното и хищническо разграбване на общинските мери. От тѣзи, които говориха досега, чукам, че общинските мери представляват най-добрият обект за полъване на поземелния фонд, но от данните, които ни дава статистиката, виждаме, че ежегодно имаме около 2400 нови домакинства, благодарение естествения прираст на нашето население. А това значи, че като се дадат на всѣко от тия домакинства по 30 декара обработваема площ, за да имаме, както казваме, стопанство, намъ ще ни бѣдат необходими годишно 72.000 декара земя.

Аз съм смѣтамъ, че при разглеждането на настоящия законопроект ние ще трябва да отстраним всички неправди, които са сторени въ миналото, и съ оглед на новите стопански условия, при които се намираме, да оставим по-големия площ от общинските мери, които са необходими за нашето скотовъдство. Защото животът ни доказва, че при днешното положение, когато цените на зърнените произведения са спаднали съ такъв голѣм процент, цените на животинските продукти не са спад-

нали съ също такъв голѣм процент. Това е едно указание, което, безспорно, не можем да нѣмаме предъ видъ. Ние не можем да замижнем, не можем да си затворим очите предъ действителността. Една малка смѣтка ще покаже на онѣзи, които познават живота на селото, които познават доходността на селското стопанство, че действително днес е по-добре онзи селски стопанин, който има нѣкоя и друга глава едър добитѣкъ или нѣкоя и друга овца. Онзи селски стопанин, който чака изключително от зърненото производство, да и да има 80—100 декара земя, макар и стопанството му да е образцово, макар да не дава абсолютно никакви надници за наемни работници, все пак е по-зле от онзи стопанин, който има и добитѣкъ, от който получава страничен доход. И затова при разглеждането на законопроекта, както тукъ, така и въ комисията, ние ще трябва да отстранимъ, както казахъ, онѣзи неправди, които са сторени въ миналото, като не са били спасени при закрепването на мерите поне тѣзи норми за размѣра на общинските мери, които са били предвидени, и селата са оставени безъ ведя мера. Не искамъ да бѣда криво разбиранъ, че съмъ противъ оземляването, или пъкъ, че съмъ за ограничаване оземляването, на раздѣлането земята на онѣзи, които се нуждаятъ, но ще трябва разумно и справедливо да разрешимъ този въпрос, защото отъ противенъ случай нѣма да засилимъ дохода на нашето национално стопанство, за който тукъ се направя една смѣтка отъ уважаемия проф. г. Молловъ. Като разгледамъ, казва, декари мери, ще получимъ толкова производство, като го продадемъ по толкова лева килограми, ще имаме едно увеличение на националния доходъ едва ли не съ 700—800 милиона лева. Ако тѣзи смѣтки можеха да се направятъ презъ годините 1920—1925, когато зърнените произведения се ценѣха, отъ 1929 г. насамъ положението е съвършено друго. Това положение днес ние не можемъ да го нѣмаме предъ видъ. Разглеждайки и приемайки настоящия законопроектъ, ние ще трябва да се съобразяваме съ обективните условия, при които се намираме сега. По всеобщо признание, днесъ земеделското производство е дефицитерно и затова съ разнитъ закони, които минаватъ тукъ, презъ Народното събрание, ние целимъ да го подпомогнемъ. Това обстоятелство ще трябва да го имаме предъ видъ, защото е много важно. Не трябва да отиваме до край и да раздѣляме всички наши общински мери, защото тѣ не само че трябва да днесъ на нашето народно стопанство съ огледъ на положението, въ което се намираме, но ще ни бѣдат необходими и употре за задоволяване нуждите отъ земя вследствие прираста на селското население.

Но покрай многото други пакости, които донесе законътъ за трудовите земеделски стопанства, бѣше и тази, че общинските мери бѣха продадени. Ще се поясня. Виждаме, че съ измѣненieto на закона за трудовите земеделски стопанства мерите на общините се плащаха въ размѣръ 50% отъ стойността имъ. Обаче стигнахме дотамъ, че следъ като отрупаха българския народъ редъ години съ много милиарди бюджети; следъ като се изразкодаха многомилардните земи, стигнаха, казвамъ, дотамъ, щото да продадатъ общинските мери, като само половината отъ стойността се даде въ полза на общините, а другата половина отиваше вече въ други каси. Съ едно измѣнение на закона за трудовите земеделски стопанства ние виждаме г. министърътъ на земедѣлнето Христовъ да казва, че сумитъ отъ всемирния фондъ могатъ да послужатъ и за разходи по фонда „Културни мѣроприятия“. А неговитъ културни мѣроприятия твърде добре са известни на всички онѣзи, които познаватъ земеделската политика на този известенъ министъръ на земедѣлнето. Но както и да е, днесъ ние се намираме предъ единъ свършенъ фактъ; ние се намираме предъ едно създадено действително хаотично положение, както се подчертава въ мотивите на законопроекта. Безспорно, ние не можемъ да оставимъ това хаотично положение да цари повече. Ние даже сме захвърлили съ разглеждането на този законопроектъ. Ние виждаме съ какъв голѣмъ интересъ селското население следѣше кога този законопроектъ ще бѣде поставенъ на дневенъ редъ. Той се забави твърде много и ние виждаме, че тукъ-таме станаха нѣкои екцеси, нѣкои неприятели инциденти, които са вече изразъ на едно накупѣло негодуване, на едно възмущаващо се правно чувство, за да може по този начинъ, следъ като ние доста много се бавихме съ внасянето на този законопроектъ, да се пристъпи къмъ разрешението на този въпросъ. Разбира се, никой не може да оправдае едни подобни постѣпки, защото законите само съ закони се измѣняватъ. Но въ всѣки случай ние не можемъ да не обърнемъ внимание върху това, което ставаше, да потърсимъ неговитъ

причини, да си ги обясним достатъчно добре, за да ги имаме въ предъ видъ при разглеждането на настоящия законопроектъ.

И какво цели настоящият законопроектъ? Да излѣземъ отъ това хаотично положение. Г. министърътъ на земледѣлието си е сложилъ за целъ съ настоящия законопроектъ да приведе въ известностъ поземелния фондъ, заради това защото наистина той твърде много се е движилъ: той се е увеличавалъ, той се е намалявалъ; често пѣти земитъ, причислени къмъ него, сѣ били върнати обратно. По този начинъ ние се намираме въ едно твърде колебавно положение: поземелниятъ фондъ наистина не може да бѣде фиксиранъ и да бѣде нѣщо трайно, но все пакъ той не може да бѣде измѣняванъ и всѣки день. Поземелниятъ фондъ може да мѣни своето количество, своя съставъ или размѣри въ декари, може да ги мѣни, обаче, въ известни периоди отъ време. И затова именно г. министърътъ на земледѣлието цели да може да се приведатъ въ известностъ всички онѣзи земи, които действително, съ огледъ на положението, въ което се намираме, трѣбва да бѣдатъ поставени въ поземелния фондъ. Следъ това цели се да се създаде една стабилностъ, една сигурностъ за онѣзи, които справедливо, заслужено и споредъ условията на закона сѣ оземлени.

Сѣщо така г. министърътъ на земледѣлието предвижда една по-бърза процедура въ всички тия действия. Заради това защото отъ даннитъ, които дадохъ преждеговорившиятъ, се разбира, че въ продължение вече на толкова години едва ли $\frac{1}{3}$ отъ онѣзи, които подлежатъ на оземляване, сѣ оземлени. И затова чуваме тукъ нѣкои и други отъ говорившиятъ да претендиратъ за нѣкакво измѣнение на предвидениятъ по законопроекта комисии. Наистина, г. г. народни представители, при нашитъ нрави, такива, каквито сѣ, може би нѣкой ще каже, че тѣзи комисии ще бѣдатъ едва ли не играчка въ рѣцетъ на министра. Но нека се знае, че будното чувство на справедливостъ, което има българскиятъ селянинъ; онова чувство, което той има за своитъ обществени имоти, то именно не ще позволи на тѣзи комисии да вършатъ онова, за което нѣкои се страхуватъ. Нѣщо повече, гаранция въ това отношение е алинеята въ съответния членъ, която предвижда, че въ краенъ случай ще има интервенция и на отдѣлението.

Въ настоящия законопроектъ г. министърътъ на земледѣлието предвижда сѣщо така една преоценка, една нова оценка на имотитъ, които биха се раздали или които биха останали въ рѣцетъ на оземленитъ. Безспорно, условията днесъ сѣ твърде много измѣнили, за да си има мѣстото едно подобно постановление на настоящия законопроектъ. Мене ми се струва, обаче, че въ комисията този въпросъ ще трѣбва да бѣде обмисленъ по-всестранно и да се излѣзе отъ всички онѣзи съображения, които трѣбва да имаме предъ видъ, за да може касателно оценката на земитъ на тѣзи, които се оземляватъ, да се направи нѣщо, щото тѣзи земи да не бѣдатъ дадени така, бихъ казалъ, едва ли не като подаяние.

Говорейки това, азъ ще искамъ да се поясня, затова защото общинскитъ мери се схващатъ като обществена собственостъ. Селянитъ-земледѣлци сѣ срастнали съ мисълта, че това е тѣхенъ общественъ имотъ. Тогазъ когато действително по много социални и стопански съображения ние посѣгаме да отрѣжемъ частъ отъ тѣзи общински мери, за да я дадемъ на онѣзи, които иматъ нужда, все пакъ много свидно е това за всички онѣзи, които сѣ свикнали да виждатъ въ общинската мера свой имотъ. Съ огледъ на това именно азъ бихъ казалъ, за да можемъ да спремъ повечето завистливи погледи на онѣзи, които не подлежатъ на оземляване, не трѣбва останалитъ да бѣдатъ оземлени, тъй да се каже, почти съвършено безвъзмездно. Напр., предвижда се да се заплаща за мерата 50% отъ стойността и презъ 1932 г., платими въ 20 години. Наистина земледѣлското стопанство е нерентабилно; наистина ние ще трѣбва да улеснимъ онѣзи, които оземляваме, за да могатъ да платятъ земята, която ще имъ бѣде дадена, въ продължение на единъ голѣмъ срокъ, но все пакъ мисля, че тази мѣрка ще трѣбва да бѣде по-справедлива. Надѣвамъ се, че членоветъ на парламентарната комисия, съ всичкото съзнание за отговорността която носятъ, ще могатъ да направятъ известни корекции въ това направление.

Другъ единъ въпросъ, по който се повдигна доста голѣмъ шумъ отъ онѣзи, които говориха, е постановлението въ законопроекта, което предвижда ревизия. Следъ всички тѣзи данни за така флагрантни, за така груби нарушения на самия законъ, още повече за скандалнитъ случаи на произволи които се изброиха тукъ отъ всички, които говориха, азъ смѣтамъ, че вече не остава мѣсто за

колебание. И действително, за да можемъ да възстановимъ тѣкмо правното чувство, което е нарушено въ българскитъ селяни, ще трѣбва именно да се пристѣпи къмъ ревизия. Безспорно, тя ще трѣбва да бѣде проведена твърде внимателно.

Законопроектътъ съдържа сѣщо така други едни постановления, които ще улеснятъ самото попълване поземелния фондъ. Той предвижда, както се изтъкна отъ преждеговорившия, начина за разрешаване въпроса относно онѣзи спорни мѣри между съседни села, каквито има доста у насъ — да могатъ тѣ да бѣдатъ закрѣпени отъ отдѣлението за поземелна собственостъ и комасация, ако, разбира се, спорящитъ до това време села не се съгласятъ да турятъ край на своитъ разпри.

Когато ще искамъ да бждемъ обективни, когато ще искамъ да създадемъ действително единъ законъ, който ще стабилизира онѣзи, които ще бѣдатъ оземлени съгласно изискванията на закона; когато ние въ самитъ мотиви на законопроекта приказваме, че трѣбва да създадемъ дребни жизнеспособни земледѣлски стопанства, ние не можемъ да не спремъ на тоя именно въпросъ, какво представлява дребното жизнеспособно земледѣлско стопанство. Защото това е най-главниятъ мотивъ, това е основата, бихъ казалъ, на законопроекта — създаване дребни жизнеспособни земледѣлски стопанства. Какво ще трѣбва да разбираме подъ това понятие „дребни жизнеспособни земледѣлски стопанства“? Наистина, това е едно понятие твърде разтегливо и би трѣбвало тукъ, пѣкъ и въ комисията, да се спремъ малко повече върху него. По мое разбиране, дребно жизнеспособно земледѣлско стопанство е това, което, обработвано отъ самия стопанинъ и отъ членоветъ на неговото семейство, е въ състояние да покрие неговитъ най-елементарни нужди за животъ и прехрана. Шомъ изхождаме отъ това разбиране, безспорно, ние не можемъ да се ограничимъ въ единъ шаблонъ, въ единъ теркъ, за да опредѣлимъ какво е действително дребно земледѣлско стопанство, като кажемъ, че такова може да бѣде само това, напр., което е отъ 30 декара, или пѣкъ онова, което има 50 декара. Защото ние наблюдаваме живота и виждаме, че има земледѣлски стопанства, които, макаръ и отъ 30 декара, сѣ по-рентабилни и по сѣ въ състояние да се задържатъ като селско земледѣлско стопанство и като домакинство, отколкото други, които минаватъ за едри. Отъ друга страна, ние сме свидетели и на тѣкмо обратното явление; че има, може би, стопанства отъ 50 и повече декара, които не сѣ така жизнеспособни, не представляватъ единъ така устойчивъ елементъ и не могатъ да дадатъ онова, което е необходимо за членоветъ на това стопанство. Следователно, въ това отношение мѣрката трѣбва да бѣде по-ясна, критериятъ тукъ ще трѣбва да бѣде по-конкретно опредѣленъ, и ще трѣбва ние въ комисията да намѣримъ тази мѣрка, този критерий, който ще легне по-нататъкъ като постановление въ правилника за приложението на настоящия законъ. Правилно каза г. проф. Молловъ: „Дребното земледѣлско стопанство трѣбва да има оптимални размѣри“. А какво значи това? То означава, че такова едно стопанство трѣбва да отговаря на условията, въ които се намираме: да бѣде опредѣлено споредъ доходността на декаритъ, на земята; споредъ културитъ, които въ тая земя могатъ да вирѣятъ. Ние ще трѣбва да се справимъ съ такова едно положение, съ такава една предпоставка и само тогава можемъ да наречемъ това стопанство дребно и жизнеспособно. Да не си правимъ илюзия, обаче, че единъ безземеленъ днесъ, който нѣма нито единъ декаръ земя и отговаря на всички условия по закона, щомъ той бѣде оземленъ, като му дадемъ 30 декара земя днесъ и по тоя начинъ го приравнимъ къмъ всички онѣзи дребни земледѣлски стопани, взети като срѣденъ типъ, при днешнитъ стопански условия, ще може да обработва 30 декара земя. Мисля, че при днешнитъ стопански условия малко мѣчно ще създадемъ отъ този селски земледѣлски работникъ дребенъ земледѣлски собственикъ.

М. Дочевъ (д. сг): Собственикъ ще създадемъ, но стопанинъ нѣма да създадемъ.

Е. Поповъ (з): Собственикъ да, ще създадемъ, обаче стопанство дали ще можемъ да създадемъ? За да се обзаведе едно стопанство, безспорно, ние ще трѣбва да му дадемъ потрѣбния живъ и мъртавъ инвентаръ, какъвто ще му е необходимъ за обработване на земята. При днешното положение, когато безземелнитъ и малоземелнитъ нѣматъ лични срѣдства, и при положението, че днесъ малко мѣчно можемъ да снабдимъ съ кредитъ тия стопани, ясно е, че ние ще създадемъ собственици на земя,

които, обаче, нѣма да бждат стопани на тая земя, а ще бждат принудени да отдават своитѣ земи за обработка отъ наематели. Следователно, целта не ще се постигне. Ние ще трѣбва да се спремъ особено много върху онѣзи постановления на законопроекта, които ще предвидятъ изискването, че онзи, който бжде оземленъ, безспорно, трѣбва самъ да обработва земята, която му се дава.

Нѣкои направиха бележка по мотивитѣ на законопроекта — тая бележка бихъ направилъ и азъ — че ще се раздава земята предимно на малоземелни и безземелни, които сж по-добре обзаведени, по-пригодени и пр. Тая бележка не е правилна и азъ допускамъ, че тукъ има грѣшка въ текста на законопроекта. Следователно, ще трѣбва да имаме и това предъ видъ.

Ако ние действително искаме да вложимъ въ този законопроектъ по-голяма доза социална справедливостъ и правда, особено при днешното положение, когато земеделското стопанство е нерентабилно, смѣтамъ, че независимо отъ предвиждането въ законопроекта, че държавата може да откупи известни частни земи при известни условия, ще бжде добре и тъкмо моментътъ е сега да пристѣпимъ къмъ установяване окончателно максимума на поземелната собственост. Наистина, може да се явятъ нѣкои противници на тая мисль, но смѣтамъ, че при днешното положение ще бжде добре, ако това се стори, защото по такъв начинъ ще се разреши онзи въпросъ, който тежи на нашето народно стопанство.

Въ връзка съ онова количество земя, което е надъ определенитѣ размѣри, предвидени въ закона за трудовата поземелна собственост, които земи не се обработватъ отъ собственицитѣ имъ, а отъ ратаи и изполичари, мисля, че ние ще трѣбва въ настоящия законопроектъ да предвидимъ специално постановление за института „изполичарство“. При нашитѣ стопански условия ние ще трѣбва да премахнемъ, да елиминираме тоя институтъ на изполичарството. Или пъкъ, ако въ краенъ случай го оставимъ да съществува, трѣбва да поставимъ при по-други взаимоотношения арендатора и наемателя на земята, защото днесъ имаме скандални случаи въ изполичарството. Тоя институтъ е вече изгубилъ своето значение, защото изполичарството значи: онзи, който обработва земята, да получи половината отъ приходитѣ. Наистина, много тежко при днешното положение, когато земеделското стопанство е така нерентабилно, следъ като единъ земеделски работникъ или пъкъ онзи, който дори има своя земя, но не му е достатъчна, за да приложи труда на членоветѣ отъ своето семейство, следъ като, казвамъ, работи цѣла година, следъ като е изчакалъ една година, следъ като е билъ подъ угрозата на разни стихии, каквито, безспорно, често се явяватъ, въ края на краищата да вземе само половината отъ дохода на обработваната отъ него земя. Но, казвамъ, има още по-скандални случаи. Днесъ вече въ много случаи нѣмаме изполичарство, а имаме 30% за този, който обработва земята, и 70% за оня, който владѣе земята.

И. Куртевъ (нац. л): Моля, къде има такива случаи?

Е. Поповъ (з): Въ Разградско.

И. Куртевъ (нац. л): Азъ съмъ отъ тамъ. Нѣма такова нѣщо.

Е. Поповъ (з): Има ги такива случаи. Имена не мога да посоча въ тоя моментъ, обаче знамъ, че съществуватъ. Така че азъ мисля въ настоящия законопроектъ този институтъ, изполичарството, трѣбва да го поставимъ при известни ограничения.

Въ настоящия законопроектъ се засѣга и въпросътъ за комасацията на земитѣ. Наредъ съ тази идея, въ обсъждането на която азъ нѣма да влизамъ, струва ми се, заслужава внимание и обсъждане идеята за кооперативната обработка на земитѣ. Подхвърлямъ тая идея, намирайки и виждайки, че тя е добра днесъ, при днешнитѣ тежки условия, когато въпросътъ за комасацията на земитѣ е единъ сложенъ технически, бихъ казалъ, и същевременно единъ твърде продължителенъ процесъ. Мисля, че ще бжде добре да поставимъ начало на опити за една кооперативна форма на обработка на земитѣ. Подхвърлямъ тая мисль, защото тогазъ, когато ще имаме, да кажемъ, 50 стопанства съ по 30 или 40 декара земя, примѣрно, които се работи така разпокъсано и се засѣва съ зърнени храни и други — които действително могатъ да бждатъ подложени на една кооперативна обработка, а не онѣзи интензивни култури, каквито сж лозята, гюлицата и пр. — азъ мисля, че ние ще можемъ, ако пристѣпимъ

къмъ една кооперативна обработка на земята, да спестимъ твърде много отъ производственитѣ разноси, които и безъ това наистина сж голѣми при нашитѣ условия и правятъ до полѣма степенъ нерентабилни нашитѣ стопанства.

Най-после, наредъ съ всички други въпроси, азъ мисля, че ние ще трѣбва да насочимъ усилията си къмъ единъ другъ въпросъ, по който действително се работи, но по който още нѣмаме нѣкакви особени резултати: Това е въпросътъ за увеличаване производителността и доходността отъ единица площъ. И като-че-ли тая наша грижа трѣбва да предшества другата грижа — действително да пристѣпимъ къмъ едно раздаване по крайно безразборенъ начинъ на общинскитѣ мери.

Азъ бихъ молилъ народното представителство, и специално членоветѣ на комисията, покрай постановлението въ настоящия законопроектъ, което предвижда закрѣпването на спорнитѣ мери къмъ поземелния фондъ, да се обсъди и въпросътъ къмъ този фондъ да бждатъ причислени и онѣзи земи, които сж спорни между частни лица и общини.

Накрай азъ не мога да не се спра и върху онѣзи неприятни инциденти, които станаха тукъ-таме въ нѣкои краища. Имаше наистина хора злонамѣрени, но имаше и хора увлѣчени, които отидоха и най-противозаконно отнеха имотитѣ на оземленитѣ, които не сж, тъй да се каже, окончателно оземлени, или чието оземляване не е оформено. Накрай, за таквато азъ бихъ молилъ да бжде предвидена една гражданска отговорност за щетитѣ, които сж нанесени, отколкото всички други отговорности по закона за подобрене земеделското производство и опазване полскитѣ имоти, на каквито подлежатъ тѣзи, които имаха неблагоприятието да сторятъ това. Казахъ, ако настѣпиха ексцеси, ако имаше такива неприятни инциденти, то се дължеше единствено на това, че твърде много се чака този законопроектъ, и ония, които бѣха неблагоприятни, увлѣкоха други следъ себе си, които несъзнателно ги последваха.

Накрая азъ не мога да не помоля народнитѣ представители, и особено членоветѣ на комисията, да обърнатъ сериозно внимание върху настоящия законопроектъ и въ комисията да се направятъ нуждитѣ поправки, като същевременно се направятъ и онѣзи допълнения, които ще допринесатъ за едно успокояване долу въ селата въ връзка съ въпроса за оземляването на малоимотни и безимотни и закрѣпването на меритѣ. Надѣвамъ се, че всички желаеи да настане миръ и спокойствие и същевременно желаеи да възстановимъ правното чувство у всички селски земеделски стопани. Така ние ще можемъ действително съ настоящия законопроектъ да допринесемъ за заздравяването на нашето народно стопанство и да създадемъ едно успокоение, което твърде отдавна и много се желае. (Ржкоплѣскания отъ земеделцитѣ)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Куртевъ.

И. Куртевъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въ годинитѣ следъ войната, па и до 1928 г., поземелниятъ въпросъ, както го наричаме ние, бѣше отъ полѣма важностъ за спокойствието на страната. Днесъ поземелниятъ въпросъ изгуби своята острота, едно заради туй, че отчасти бѣше утоленъ гладътъ за земя, второ заради туй, че източникитѣ за оземляване бѣха намалени и, трето, най-важното, че земята изгуби своята притегателна сила, . . .

М. Дочевъ (д. ог): И цената си.

И. Куртевъ (нац. л): . . . понеже тя вече не създаваше условия за влагане и оползотворение на човѣшкия трудъ и на капиталъ.

Г. г. народни представители! Днесъ стремѣжътъ на селото къмъ града е повсемѣстно явление. Дори стопани съ земя до 100 декара предпочитатъ да се настанятъ въ града за стражари или разсилни, защото рентабилността на земята е спаднала твърде силно. Пословичната привързаностъ на българина къмъ земята днесъ е вече една басня. Днесъ срещу единъ доходъ отъ 1500 л. месечно всѣки е готовъ да напусне своето стопанство и да се засели въ града. И ако въ насъ имаше силно развита индустрия и предприятия, които бѣха поглѣтали повече работни рѣще, ние бихме били свидетели на едно опразване на нашето село. Може би тия условия сж временни, може би съ течение на годинитѣ, година, две, три, петъ, положението ще бжде промѣнено, обаче дотогазъ, докогато селянитѣ получава за своето жито 2 л. за килограмъ и то

франко порта, докато той получава 1-20 л. за царевичата франко Бургаз, Варна, дотогава не може да се разчита на една привързаност, на единъ стремежъ къмъ свързване съ земята. И тази апатия къмъ интензивенъ трудъ въ селското стопанство и къмъ модернизиране на производството азъ смѣтамъ, както ви казахъ, за очевидна и оправдана. Независимо отъ това, вънъ отъ всичкитъ тия работи, оказватъ влияние и стопанскитъ отношения въ България, които сж нападени въ вреда на нашия селянинъ. Голѣмото несъответствие между ценитъ на земеделскитъ произведения и ценитъ на произведенията, които купува земеделецътъ, което се засилва повече съ фискалнитъ закони, които ние ежедневно гласуваме, усилва именно тая апатия къмъ селското производство, къмъ селското домакинство. Безъ една сериозна прилика за българското земледѣлие и безъ едно планомерно регулиране на стопанскитъ и размѣнитъ отношения, за да получи земеделецътъ едно задоволително възмездие за своя трудъ, всичкитъ облекчителни закони, всичкитъ мѣроприятия отъ естество да облекчатъ положението на нашия земеделецъ ще бѣдатъ безполезни и дори въ много случаи вредни. Безспорно, кризата е повсемѣстна. Въ другитъ страни се предприематъ мѣрки, които облекчаватъ положението на земеделския стопанинъ, които го привързватъ къмъ земята. Така, въ импортнитъ страни се покачватъ вноснитъ мита и по този начинъ се покачва и цената на земеделския трудъ.

М. Дочевъ (д. сг): Въ Германия става оземляване на градското население. Тамъ се забелязва едно обратно движение — отъ града къмъ селото.

И. Куртевъ (нац. л): Ние забелязваме, както забелязва и г. Момчо Дочевъ, единъ стремежъ на градскитъ маси въ Германия къмъ селото.

М. Дочевъ (д. сг): Насърчаванъ отъ държавата.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст): Това е и въ Чехославия.

Г. Ганевъ (з): Голѣма разлика има между германския и българския земеделецъ. На българския земеделецъ се гледа като на робъ.

М. Дочевъ (д. сг): Хайде холанъ, „като на робъ“!

Г. Ганевъ (з): Точно като на безправенъ робъ.

И. Куртевъ (нац. л): Самото управление въ тия импортни страни се стреми да създава малки стопанства близо до консомативнитъ центрове, които стопанства произвеждатъ зеленчуци, плодове, млѣчни и други скотовѣдни продукти за нуждитъ на голѣмитъ консомативни центрове.

Въ експортнитъ страни, между които се нареждаме и ние, се полагатъ грижи и отъ друго естество. Тамъ сж премахнати почти всички данѣци, които тежатъ върху земята. Отъ друга страна, транспортнитъ разноси сж намалени твърде чувствително, . . .

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст): И данѣци, и бегликъ, и още много други работи сж махнати.

И. Куртевъ (нац. л): . . . докато у насъ транспортнитъ разноси се увеличаватъ или се държатъ на сѣщото ниво, на каквото бѣха и презъ 1927/1928 г. Докато у насъ за 1 кгр. царевича, превозенъ отъ Варна до София или Кюстендилъ, трѣбва да платите 50 ст., които сж равни на половината отъ стойността ѝ; за превозъ на 1 кгр. царевича отъ Винипегъ или Чикаго до порта се плащатъ едва 20 ст. наши — за едно разстояние най-малко 10—15 пѣти по-дълго отъ разстоянието Варна—София.

Независимо отъ това, акцизитъ, митата, които поскѣпватъ живота въ тия страни, сж на съвършено низко ниво или не сжществуватъ никакъ. Докато днесъ въ Канада стойността на 1 кгр. петролъ е наши 80 ст., докато всички останали продукти, памучни и други преди сж освободени отъ всѣкакъвъ облогъ, ние купуваме петрола на петорна и шесторна цена. Това сж все данѣци, които тежатъ най-много върху земеделскитъ маси. Приблизително у насъ, г-да, данѣцитъ, косвени и прѣки, сж между 35—40% отъ цѣлия доходъ на нашия земеделецъ, а заедно съ общинскитъ, особено въ малкитъ общини, тѣ достигатъ и до 50%. За лихви на своитъ задължения земеделецътъ плаща между 15 и 20 % отъ своя доходъ и за

него оставатъ чисти между 45 и 50%, които едва стигатъ за неговото изхранване, а за културнитъ нужди и дума не може да става.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст): Дори и толкова не оставатъ.

И. Куртевъ (нац. л): Дори и толкова не оставатъ. Съгласенъ съмъ съ Васъ.

И. Велчевъ (з): Това е презъ време на кризата, сега, а по-рано не бѣше така, г. Куртевъ.

И. Куртевъ (нац. л): Това повдига другия въпросъ — че трѣбва да се замислимъ сериозно за повдигане покупателната сила на маситъ. А това ще стане, споредъ менъ, не съ облекчителни закони, не и съ закони отъ естеството на настоящия, а съ мѣроприятия за повдигане поне отчасти нивото на живота у насъ. Ако ние не сме въ положение да дадемъ износна премия на нашия земеделецъ поне за най-важнитъ му продукти, ние най-после можемъ да се установимъ на единъ монополъ поне за житото. Разбира се, не монополъ съ дирекционна система, какъвто имаме сега, която е скѣпа и сложна, и съ разносикитъ за която, плюсъ малки добавки, ние бихме дали по-осезателна помощъ, по-осезателна премия на нашето зърнено производство.

М. Дочевъ (д. сг): Съ това, което се харчи около дирекцията.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст): Дирекция има готова — цѣлъ кооперативенъ съюзъ съ своитъ клонове, но нѣма кой да ги използва.

И. Куртевъ (нац. л): Азъ именно пледирамъ, че ние можемъ да установимъ монополъ поне на житото въ нашата страна. Цѣлото производство на житото у насъ се движи между 1.300.000.000 кгр. и 1.700.000.000 кгр. въ най-благоприятнитъ години.

П. Дековъ (з): По-малко даже.

А. Ляпчевъ (д. сг): По-малко е.

И. Куртевъ (нац. л): Въ 1931 г. стигна тая цифра.

А. Ляпчевъ (д. сг): По 135 кгр. срѣдно на декаръ, значи, между 1.000.000.000 — 1.100.000.000 кгр.

И. Куртевъ (нац. л): Ние изнасяме твърде малко жито, а по всички изгледи тая година, както и миналата година, износътъ на пшеницата ще бѣде въ ограничено количество. Азъ смѣтамъ, че нашиятъ консоматоръ може да понесе 450 л. за килограмъ жито. Съ това българскиятъ земеделецъ би получилъ два милиарда лева повече за своя трудъ, за своето жито, които ще се разлѣятъ, които ще се прѣснатъ по всички браншове и стопанства, които ще раздвижатъ у насъ стопанския животъ и замръзналитъ кредити,

М. Дочевъ (д. сг): Колко пшеница се изяда на вътрешния пазаръ и колко се изнася на външния пазаръ?

И. Куртевъ (нац. л): Вътрешниятъ пазаръ, отъ това, което може да се улови, поглѣща 500.000.000 кгр.

М. Дочевъ (д. сг): По 2 л. — 1.000.000.000 л. разлика.

И. Куртевъ (нац. л): Моля Ви се. — Независимо отъ това 400.000.000 кгр. се размѣняватъ негласно въ селата и градоветъ. Така че количеството жито и смѣсъ, които се размѣняватъ между производителнитъ и непроеизводителнитъ центрове, или между тѣзи, които произвеждатъ, и тѣзи, които не произвеждатъ или произвеждатъ недостатъчно, възлиза на около 900.000.000 кгр., ако не и нѣщо повече дори. Ако го дадемъ по 450 л. килограмътъ, което е съ 250 л. повече, отколкото сж днешнитъ цени на житото — защото азъ говоря не за ценитъ франко Варна, а за ценитъ въ вътрешността; защото съгласете се, че 40—50 ст. сж превозъ и манипулационни разноси на търговеца — тогава земеделецътъ би получилъ една премия отъ два милиарда лева най-малко, която ще бѣде

върната на консоматора чрез покупка на занаятчийски и индустриални продукти, въ надници, въ строежъ, въ данци, въ лихви, въ погашения и пр. и пр.

Оставено нашето стопанство на задокеанската конкуренция, би ли могло да издържи? Азъ се боя, че земеделецът, който произвежда за пазара — азъ нѣмамъ предъ видъ дребнитъ стопанства, които произвеждатъ за своитъ нужди, а този земеделецъ, който произвежда за пазара — ще престане да произвежда, ще престане да изнася на пазара и тогава отъ експортна страна ние можемъ да станемъ импортна. И тукъ е голѣмата опасностъ, защото единствениятъ източникъ на девизи, единствениятъ източникъ на срѣдства иде отъ нашия износъ.

М. Дочевъ (д. сг): Никога нѣма да стане това — да внасяме жито — и не бива да става.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст): То стана вече. Американско и сръбско жито се внесе.

И. Куртевъ (нац. л): Да, не бива да става, но имаше случай вече, когато се внесе.

М. Дочевъ (д. сг): Достатъчно е отъ екстензивно стопанство да преминемъ къмъ интензивно. Въ Германия добиватъ срѣдно по 250 кгр. отъ декаръ, защото цената е 10 л. И у насъ по-високата цена ще даде възможностъ да употребяваме машини и изкуствени торове, да добиемъ по-голѣмо производство и, следователно, да има земеделецътъ по-голѣмъ доходъ.

И. Куртевъ (нац. л): Ще говоря по това. — Ако цената на зърненитъ храни продължава да пада главоломно, ако ние останемъ подъ ударитъ на задокеанското производство, естествено е, че охотата да се произвежда ще намалѣе. Пресмѣтнато е въ Ромъния, че единъ хектаръ земя, ако се остави за пасище, стопанинътъ му ще загуби 130 леи, плащани за данъци, а ако я обработва, ще трѣбва да претърпи загуба отъ 1800 леи. Това се отнася и до насъ.

Заради това повдигането стойността на земеделскитъ продукти трѣбва да бѣде първа грижа за нашето управление. Инакъ всичкитъ облекчения, които се даватъ, всичкитъ облекчителни закони, които ние ще гласуваме, ще останатъ само бѣла хартия, защото при тия цени земеделецътъ не ще може да се възползува отъ тѣхъ. Вие може да намалите неговитъ задължения и съ 50%, дори и съ 60%; каква полза отъ това, когато срещу своя излишекъ земеделецътъ не може да получи дори оная сума, съ която да може да плати своитъ данъци? Всичко това ще бѣде само прахъ въ очитъ на българския земеделецъ. Затова казвамъ, че първата грижа на българското управление трѣбва да бѣде именно покачване рентабилността на нашата земя чрезъ покачване стойността на земеделския трудъ.

А. Циганчевъ (з): Много права мисълъ.

И. Куртевъ (нац. л): Втора мѣрка трѣбва да бѣде намалението на лихвения процентъ. Защото, ако ние намалимъ лихвения процентъ на 7%, безспорно, отъ гърба на българския земеделецъ ще падне единъ другъ товаръ отъ около 800 милиона до 1 милиардъ лева, плащани на държавни и частни банки и на лихвари.

А. Циганчевъ (з): Ценитъ на фабрикатитъ трѣбва да намалимъ.

И. Куртевъ (нац. л): Тъкмо за това говорихъ преди малко. Безспорно, трѣбва да се положатъ грижи за намаление ценитъ на фабрикатитъ и на ония продукти, които сж отъ първа необходимостъ за селото. Докато фабрикатитъ запазватъ своитъ цени, докато дори съ последния законъ за засилване приходитъ на държавата, който ние гласувахме и сѣгашнитъ на който ще има те първа да почувствуваме, ценитъ на нѣкои фабрикатъ се покачватъ съ 20—30%, дотогазъ за привързаностъ на селянина къмъ земята не ще може да се говори. Отъ всичкитъ земеделски произведения единствено скотовѣднитъ произведения сж запазили миновременнитъ си цени. Въ Европа тѣ дори иматъ една цена съ 30—40% по-висока отъ миновременнитъ цени, докато ценитъ на зърненитъ храни сж паднали съ 35—40% подъ миновременнитъ — не въ сравнение съ тия за 1928 г.

Но България може ли да изнася добитѣкъ? Не може

да изнася, защото го нѣма. Оня добитѣкъ, който ние изнасяме, задоволява само нуждитъ и изискванията на Предна Азия. Но тамъ ние вече сме изтикани, както сме измѣстени на грѣцкия пазаръ. Изобщо износътъ на нашия добитѣкъ презъ последнитъ години е намалѣлъ съ 50% въ сравнение съ онова количество, което изнасяхме презъ 1928 и 1929 г. Вѣрно е, че английскитъ и италианскитъ пазари се интересуватъ отъ нашето скотовѣдство, но ние нито сме организирани, нито можемъ да задоволимъ тѣхнитъ изисквания. Западнитъ пазари поглѣщатъ младъ добитѣкъ до 3-годишна възраст; тѣ не се интересуватъ отъ по-старъ добитѣкъ. Ние изнасяме за пазаръ обикновено дръгливъ и старъ добитѣкъ, който не може да бѣде употребенъ вече въ стопанството. Естествено, че търсенето ще създаде интересъ въ нашитъ стопани-производители. Но дотогазъ, докогато ние имаме ограничено количество добитѣкъ, докато младиятъ добитѣкъ не стига дори за нашитъ пазари, да мислимъ за излизане на французкия, на английския или на германския пазаръ, споредъ мене, е изключено. Грижитъ въ туй направление на нашето управление досега сжко сж били малки или никакви.

Млѣчнитъ наши продукти, въ тази форма, въ каквато ги имаме, въ голѣмата си частъ тая година останаха у самитъ производители; тѣ не намѣриха пазаръ. Ние наводнихме египетския пазаръ и се конкурирахме сами. Грѣцкиятъ пазаръ за насъ е затворенъ, а пазаритъ въ Предна Азия сж сжко наситени отъ нашитъ конкуренти. И тая година цената на млѣкото за мандруване е съ 50% пониска отъ цената, която имаме миналата година. Дори нѣма и желаещи да го купятъ. Ето това е положението на земеделеца у насъ. Всичко това трѣбва да ни стресне. И азъ смѣтамъ, че нашето управление именно трѣбва да обърне най-сериозно внимание на тѣзи въпроси, а не да се занимава съ поземелни въпроси, които твърде малко интересуватъ вече селото.

Нѣкой отъ земеделцитъ: Много е това, което казвашъ.

Министъръ К. Муравиевъ: Голѣма дума.

А. Стоевъ (з): Какъ ще се запазятъ меритъ тогава?

И. Куртевъ (нац. л): Азъ ще говоря по този въпросъ по-после.

А. Стоевъ (з): Нали това целимъ съ този законопроектъ?

И. Куртевъ (нац. л): После, каква е връзката между скотовѣдството и меритъ у насъ? Отъ 1921 г. до днесъ у насъ се разориха голѣми количества пасища. Дори въ нѣкои области, каквито сж Варненско и Шуменско, около селата не останаха пасища за движение на добитѣка и за слѣнце. Има села, въ които туберкулозата по добитѣка достигна дори до 42% отъ цѣлия говежди добитѣкъ. Това показва последното туберкулизиране на говеждия добитѣкъ у насъ. Това се дължи, отъ една страна, на недостатъчната храна, отъ друга страна, на нехигиеничнитъ обори и, отъ трета страна, на липса на пасища, на широко пространство за движение и за слѣнце.

Бързото преминаване, скокътъ отъ нашето старо скотовѣдство къмъ тѣй нареченото ново скотовѣдство, което фактически не сжествува у насъ, се отрази губелно върху скотовѣдството. Овцевѣдството днесъ у насъ намалява въ всички полски околии и краища и се задържа само въ подбалканскитъ мѣста. А овцата е най-доходното животно въ нашето селско стопанство. Презъ 1930 г. у насъ има 6.900.000 овци срещу 10.000.000 по-рано. При това издржката, изхранването имъ въ полскитъ околии безъ мери и безъ пасища е скжпо и недоходно. Затова може би скоро нашитъ селски стопани въ полскитъ околии ще се простятъ и съ сѣгашнитъ си малко овце. Това нѣщо, споредъ мене, не е полезно. Докато въ Германия, въ Франция сж съзнали нуждата отъ пасища и оставятъ голѣми части отъ стопанствата си за мери и за движение на добитѣка, ние вървимъ въ обратенъ пътъ, безъ съ това, разбира се, да сме увеличили дохода на нашитъ стопанства. Вѣрно е, че по-голѣмата частъ отъ меритъ бѣха разорани и превърнати въ фондови земи, училищни и скотовѣдни; вѣрно е, че безъ доходитъ отъ тия земи нашитъ училища сигурно биха били, ако не затворени, то безъ най-необходимитъ срѣдства за издржка, за набавяне инвентаръ и училищни пособия. Обаче разораването на меритъ до такава голѣма степенъ повлия губелно върху нашето скотовѣдство. И днесъ, когато съ настоящия зако-

нопроектът се посъга върху скотовъдните и училищни фондове, ние нанасяме втора пакост, вече върху училищата и върху скотовъдството. Училищните фондове възлизат на 2.292.000 декара, които през 1930/1931 г. са дали на нашите училища 207.000.000 л. доход. На следващата година този доход е понамалъл. Той съставлява 76% от доходите по училищните бюджети. А общините са дали едва 5% от доходите по училищните бюджети. Не говоря за вноските от общините в държавния бюджет за изплащане заплатите на учителите — говоря за училищните бюджети. Какво би било положението на нашите училища и на училищните бюджети без тия доходи? Сигурно училищата не биха имали средства нито за пособия, нито за дърва, нито за слуги, нито за ремонт, нито за нищо друго. Ако оставим тия фондове в размер по един декар на семейство — половин декар за скотовъден фонд и половин декар за училищен фонд или пък по един декар за всеки фонд — сигурно доходите биха намалели в голъм процент и училищните бюджети биха били осакатени.

К. Караджовъ (з): Ами кждето нѣма хичъ?

И. Куртевъ (нац. л): За тѣхъ не говоря, говоря за тамъ, кждето има.

Т. Тонковъ (з): Тѣ какво ще правятъ?

Т. Бошнаковъ (з): И другъ единъ въпросъ, г. Куртевъ. Има села нѣкъде въ България, кждето общинските съвети, за да избѣгнатъ оземляването на бедни земледѣлци, са отчуждили по 10—20 хиляди декара земя и са ги направили училищни. Напр., Вие знаете, че въ Дели-Орманъ има такива случаи. Трѣбва да се тури единъ предѣлъ, за да се знае. Трѣбва да се уреди, да се поправи това. И затуй именно е този законъ.

И. Куртевъ (нац. л): Такива случаи не познавамъ. Най-сетне допускамъ, че има, но за такива изключителни случаи нѣма защо да се създава законъ; тѣ могатъ да бждатъ уредени и административно.

К. Караджовъ (з): Само че административно е по-мѣчно; съ законъ е по-лесно.

И. Куртевъ (нац. л): Сѣщото е и за скотовъдните фондове. Скотовъдните фондове са дали на нашите общини през 1929/1930 финансова година единъ доходъ отъ 103 милиона лева, употребени изключително за нуждите на нашето скотовъдство: доставяне на бикове, на фуражъ, водопой. Голѣма частъ отъ икономисаните средства на тия фондове се иззеха за изплащане закъснелите заплати на чиновниците.

Т. Бошнаковъ (з): Още единъ въпросъ, г. Куртевъ. Единъ стопанинъ-земледѣлецъ, който има 100 декара земя, съ нея храни цѣлото си семейство, храни най-малко две двойки възрастни добитѣкъ, храни и дребенъ добитѣкъ. А въ моето село скотовъдниятъ фондъ има 100 декара; въ селото има единъ волски бикъ, за храненето на който са достатѣчни 10 декара. Питамъ: има ли смисълъ при туй положение да държимъ 100 декара за едно биче? Трѣбва да се направи нѣщо. Не може за единъ бикъ да се държатъ 100 декара земя, когато съ тия 100 декара може да се изхрани цѣло семейство!

Т. Тонковъ (з): Сигурно и други се хранятъ около бика! (Веселостъ)

П. Попивановъ (з): Азъ съмъ правилъ провѣрка въ всички общини въ нашата околия. Въ срдни общини, които иматъ скотовъдни фондове, постѣпленията имъ отъ фондовитѣ земи са къмъ 180—200 хиляди лева.

И. Куртевъ (нац. л): Ама това за отдѣлни общини ли е или е общо за всички общини?

П. Попивановъ (з): По 180 хиляди лева се падатъ на община постѣпления отъ скотовъдните фондове.

И. Куртевъ (нац. л): 180 хиляди лева на община?

П. Попивановъ (з): Да, да!

И. Куртевъ (нац. л): Предполагамъ, че имате грѣшка,...

П. Попивановъ (з): Нѣмамъ грѣшка, това е истината.

И. Куртевъ (нац. л): ... защото, за да има общината 180 или 200 хиляди лева доходъ, скотовъдниятъ фондъ трѣбва да има 2 хиляди декара.

Т. Бошнаковъ (з): Влизатъ и таксите, които се наложиха на общините.

И. Куртевъ (нац. л): Зная и този въпросъ. И по него имахъ случай другъ пътъ да говоря въ Народното събрание и осѣдихъ вземането на тая такса.

П. Попивановъ (з): Секретаръ-бирниците, понеже са заинтересовани отъ постѣпленията и приходите на скотовъдните фондове, защото получаватъ единъ голѣмъ процентъ, по-голѣмо внимание обръщатъ на постѣпленията отъ тия фондове, отколкото на общинските бюджети, защото отъ бюджетите нѣма проценти. Почти навсѣкѣде е така.

А. Циганчевъ (з): На колко декара възлизатъ земите на скотовъдните фондове?

И. Куртевъ (нац. л): На 800 хиляди декара.

Допускамъ, че скотовъдните фондове са неправилно използвани. Осѣждамъ, разбира се, и постѣпката на управленията, които използваха техните средства и ги употребиха за нуждите на държавното съкровище. Споредъ мене, тѣ са единствените източници, отъ които Министерството на земледѣлието, пък и скотовъдните комисии и общините биха черпили средствата за подобрението на нашето скотовъдство, за което ни говоритъ тѣ некрасиви работи преди малко говорившиятъ. Защото не само общините, но и държавниятъ бюджетъ не са вече въ положение да отдѣлятъ никакви средства за подобрението на нашето скотовъдство. После, независимо отъ това, фондовитѣ земи са единъ резервъ, който ще послужи на българската държава за оземляване бждните поколения. И докато днесъ гладътъ за земя не е тѣй чувствителенъ, не е тѣй силенъ, нѣма защо да се посѣга върху тѣхъ, а тѣ трѣбва да бждатъ запазени за бждните поколения.

Нѣщо и по самия законопроектъ. Предговорившиятъ правилно забеляза, че тричленните комисии, които са назначавали направо г. министърътъ на земледѣлието, сигурно ще бждатъ по-партизански, отколкото са били общинските съвети, за дейността на които сѣщо се изнесоха доста печални факти.

Е. Поповъ (з): И общинските съвети са вършили голѣми грѣшки.

И. Куртевъ (нац. л): Азъ не отричамъ, че и общинските съвети, подъ влиянието на тия делегати, за които Вие говорихте преди малко, сѣщо са вършили тукъ-тамъ грѣшки, че има неправилно оземляване, че има дори неспазени норми. Но когато назначените ще бждатъ посочени не отъ населението, не отъ общинския съветъ, а сигурно отъ заинтересования партизанинъ, кажете ми: тѣ представляватъ ли, даватъ ли нѣкаква гаранция, че техните дѣла ще бждатъ вънъ отъ всѣкаква поквара?

Т. Тонковъ (з): Ама общинските съвети, г. Куртевъ, каква гаранция ще дадатъ, че нѣма да бждатъ въ услуга на партизаните, които са ги пратили?

И. Куртевъ (нац. л): Докато общинските съветници са комплектуватъ отъ всички партии, докато тѣ са подъ обществения контролъ, сигурно ще услужватъ на всичките партии; а тричленните комисии, които ще бждатъ само отъ една партия, тѣ сигурно ще услужватъ само на тази партия, която ги назначава.

А. Буковъ (з): Ама цѣлиятъ общински съветъ не управлява; управлява болшинството отъ общинския съветъ. Тамъ е цѣлата история — не всички партии въ общинския съветъ управляватъ.

И. Василевъ (з): Особено за нашия край, за нашите села, кждето общинските съвети въ болшинството си са мюсюлмански, знаете какво голѣмо неудобство се срѣща,

ако се остави общинският съвет да решава тия въпроси. Знаете мюсюлманските села колко голямо противодействие оказват, за да не допускат оземляването.

И. Куртев (нац. л): Сега Вие говорите за един край, където населението е предимно мюсюлманско, както пък въ Ромъния, въ Добруджа, населението е предимно българско. Само защото болшинството от съветниците били инородци, мене ми се струва, че това не е достатъчен повод и оправдание да създадем една изключителна мърка, като суспендираме правата на общинските съвети и да назначаваме комисии от партизани — ваши или наши.

А. Буков (з): Защо пък смятате, че непременно ще бъдат партизани?

И. Куртев (нац. л): Безспорно, ще бъдат. Ние познаваме нашата партизанина, ние познаваме нашето управление. Ние добре се познаваме.

Т. Мечкарски (з): Понеже се познаваме, затова Ви избирах!

И. Куртев (нац. л): Комисията трябва да бъде съставена от лица — ако ще трябва най-после да се назначи такава — които ще представляват известна гаранция за обществото, а не от случайни хора, които често пъти може би не ще бъдат посочвани и от организацията на тази партия, която управлява Министерството на земледелието, ами ще бъдат посочени от някой народен представител или от някой силен на деня, дори въпреки волята на организацията на партията, която управлява това село.

А. Циганчев (з): Вие по вас си сждите!

И. Куртев (нац. л): Азъ познавам конфликтите между организациите и народните представители и силите на деня и се опасявам, че именно назначените въ комисията ще бъдат често пъти лични приятели на тогояз или оногояз и тяхната дейност ще бъде пакостна и опасна за дѣлото, което им се повѣрява.

Д-ръ Г. М. Димитров (з. Ст): Има един опасен precedent. Той е, че утре, като дойде друг министър, ще обрне всичко наопаки. Това е важното и сериозното. Другото си е партизанина — доколкото е възможно, тя се е провеждала и ще се провежда.

И. Куртев (нац. л): Да. — Въ § 34 между правата на тези тричленни комисии е предвидено, че съвместно и под председателството на земледѣлският администратори те ще се погрижат за разграничение на мерите, които фактически у насъ сѣ разграничени. За какво ново разграничение става дума, бихъ попиталъ г. министра, когато насъ всички селски мери и пасища сѣ разграничени? Разграничени сѣ дори и всѣки общински и държавни гори.

А. Буков (з): Ама разграничени ли искате да кажете или закрѣглени?

И. Куртев (нац. л): Разграничени и закрѣглени.

А. Буков (з): А, не сѣ закрѣглени всички.

И. Куртев (нац. л): Може. Въ нашия край поне нѣма незакрѣглени мери и гори.

После въ п. 5 имъ се дава право да опредѣлятъ кварталите, въ които ще се заселватъ преселници и бѣжанци. Въ п. 6 имъ се дава право да раздаватъ дворни мѣста на оземлените. Всичко това сѣ права на общинските съвети, които фактически сѣ този законъ се суспендиратъ. Тогава общинските съвети ставатъ излишни.

А. Буков (з): Хайде холанъ!

И. Куртев (нац. л): Каква ще бъде ролята на общинския съветъ, когато му се отнематъ най-сѣществените права и когато случайни хора ще разполагатъ сѣ дворницата, ще разполагатъ сѣ кварталите въ кръга на населениия пунктъ? Азъ смятамъ, че тези права на тия тричленни комисии трябва да бъдатъ заличени.

Независимо отъ това, сѣ последния членъ на закона имъ се дава право да ревизиратъ всички досегашни оземлявания. Отнематъ се, съгласно чл. 2, всичките земи на оземлени учители, оземлени кооперации, оземлени чита-

лица, а сѣщо и на ония, които тричленната комисия ще смятне, че или не сѣ били земледѣлци, или че главното имъ занаятие е друго. И като имате предъ видъ, че контролата върху действията на тия тричленни комисии е слаба или почти никаква, азъ предполагамъ, че ще настѣпи единъ хаосъ, който ще доведе до резултати твърде нежелани и може би ще се дойде и до онова, отъ което се опасява г. д-ръ Димитровъ — че следващото управление ще обрне сѣ главата надолу и това мѣроприятие, което се цели сѣ настоящия законопроектъ.

Съ тези нѣколко бележки азъ приключвамъ, като желая настоящият законопроектъ, ако не бъде снетъ въ тая му форма отъ дневния редъ, поне въ комисията да претърпи промѣни въ ония негови постановления, които му даватъ характеръ партизански, характеръ такъвъ, за който вече се говори и въ обществото, и въ пресата — че Народниятъ блокъ, като не можа да изпълни дадените обещания, ще даде на своите партизани земя, взета отъ обществените фондове.

А. Буков (з): Сждимъ по себе си!

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представител д-ръ Никола Чирпанлиевъ. — Отсъства.

Има думата народниятъ представител г. Петко Дековъ.

П. Деков (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Четохъ сѣ внимание мотивите на внесенния законопроектъ, за да потърся кои сѣ съображенията на правителството и респективно на г. министра на земледелието и държавните имоти, за да се внесе тоя законопроектъ за обсъждане въ Парламента. И намѣрихъ, че тези съображения сѣ доста основателни, защото поради съкращаването на службите, които бѣха натоварени по закона за т. п. с. и впоследствие по закона за т. з. с. да привеждатъ въ изпълнение тази аграрна реформа, самата реформа, по силата на това положение, е спрѣна вече да се прилага. А едно дѣло отъ такова голямо естество, започнато преди повече отъ 10—12 години, ще трябва да бъде доизкарано докрай, защото само по такъвъ начинъ крайните цели, които си е поставилъ законодателятъ сѣ тези закони, ще бъдатъ постигнати. Времената бързо се промѣняватъ, условията сѣщо. Ако само преди три години цената на земята бѣше срдѣно 3—4.000 л. декарътъ, днесъ ние виждаме тая цена да е 1.000 л. Когато законодателятъ е създалъ закона за трудовите земледѣлски стопанства, или по-рано закона за трудовата поземелна собственост, той ги е създалъ въ зависимостъ и въ връзка сѣ условията, които сѣ съществували тогава и въ зависимостъ отъ тия условия е опредѣлилъ известни норми, които трябва да ръководятъ ония, които ще привеждатъ въ изпълнение тези закони. Днесъ, когато условията сѣ се значително промѣнили, ние си задаваме въпроса: дължно ли е правителството, дълженъ ли е българскиятъ Парламентъ да се сезира наново съ този въпросъ и въ зависимостъ отъ промѣнените условия да създаде нови постановления въ закона, за да улесни и служителите, които ще го привеждатъ въ изпълнение, да улесни и тия, за които той е създаденъ — лицата, които ще бъдатъ оземлявани? Едно отъ съображенията за това, твърде много основателно, е въпросътъ за цената на земята. Другото съображение на правителството е, че следъ смѣняването на закона за трудовата поземелна собственостъ сѣ закона за трудовите земледѣлски стопанства и следъ като, следъ една 10-годишна работа въ това направление, се създаде поземеленъ фондъ и се почна оземляването на безимотни и малоимотни, които иматъ право да бъдатъ оземлени по закона за трудовите земледѣлски стопанства, законътъ — статистиката ни показва това — не е постигналъ своята цель, защото отъ 80.000 подали заявления, 51.000 крѣгло сѣ оземлени, но не всички тия 51.000 малоимотни и безимотни иматъ оформено право по закона, за да станатъ пълни и неограничени собственици на дадената имъ земя. Нуждно е, следователно, на така създадения апаратъ отъ служби, които сѣ натоварени да привеждатъ закона въ изпълнение, да се създаде новъ импулсъ, да се създаде потокъ, за да доизкаратъ започнатото дѣло докрай. Това е второто съображение, което е сѣщо така основателно и което виждаме въ мотивите на законопроекта.

Но не е само това, г. г. народни представители. Има образувани фондове почти навсякъде въ България, където условията за това сѣ позволявали. Има и стотици хиляди декари земя, които сѣ откъснати отъ старите имъ господари — обществени земи, държавни земи и малко частни земи — сѣ които още не е извършенъ процесътъ

на оземляването. Ако прегледаме статистиките, които ни се дават от респективното министерство, ние ще видим, че такива земи съществуват и днес и се дават под наем, поради това, че процесът на оземляването не е могъл да бъде доведен докрай. И благодарение на липсата на контрол, поради това, че се лишиме от организацията на службата по оземляването, ние се намираме предъ печалната действителност — много от тия земи да бъдат заграбени от частни лица, да бъдат заграбени, ще кажа аз, и от общините под формата на превръщането им в фондове: училищни, скотовъдни, читалищни и т. н.

Е, добре, ако българският Парламент никога е смятал да отговори на една голѣма, на една повелителна нужда на българската действителност и е създал един закон, една крупна, ще кажа аз, аграрна реформа, за да подсили дребният селско-земледѣлски съществуващ, задавам си въпроса: днес, когато тая реформа е застрашена от опасността да не може да бъде изкарана докрай, нѣма ли дългъ правителството и Парламентът да създадат условия да се измени законът, за да може тая служба по оземляването да продължи своята работа и реформата да бъде осъществена докрай? Както виждате, г. г. народни представители, съображенията, които са имали предъ видъ от правителството и респ. от министъра на земледѣлството и държавните имоти, са съображения, които заслужават не само нашето внимание, но са и доста основателни и доста сериозни.

Изслушахъ съ най-голямъ внимание почти всички оратори, които вземаха думата, за да кажатъ било отъ свое име, било отъ името на парламентарната група, отъ която излизатъ, становищата си. Прави отърядно впечатление, че не се намири нито единъ отъ тѣзи оратори, който да встане противъ общия принципъ, който е легналъ въ законът; които засѣгатъ аграрната реформа у насъ. А бѣше време, когато тая идея, идеята за тая реформа, дасирана въ обществото, бѣ посрещната съ враждебностъ, съ критика отъ представителите почти на всички обществени и политически сѣрѣди. Вижда се, следователно, че въ съзнанието на обществото, въ съзнанието на обществениците, въ съзнанието на икономистите, на специалистите въ тая областъ е настѣпила една промяна вследствие на еволюцията, която тѣ са преживѣли въ единъ периодъ само на 10—15 години. И днесъ всѣки единъ, излизайки да говори по тая реформа, сѣмта за свой дългъ предъ всичко да декларира, че той или организацията, отъ която той произхожда, желае тая реформа да се осъществи и веднага следъ туй ограничава критиките си срещу отѣлните постановления на представения на законпроектъ. Направи ми също така впечатление, че макаръ и да се направиха декларации отъ нѣкои отъ ораторите, че тѣ са голѣмѣ идеолози и голѣмѣ привържатели на аграрната реформа, въ речите си тѣ отрекоха категорично необходимостта отъ тая реформа. И по такъвъ начинъ не дадоха изразъ на онова настроение, което тѣ действително таятъ въ собственото си съзнание, въ собствената си душа. Днесъ нѣма гражданинъ въ България, нѣма гражданинъ въ сѣмта, ще кажа аз, който да не сѣмта, че е настѣпилъ моментътъ, че е настѣпила епохата, когато ще трѣбва всички обществени сили да дадатъ своето съдействие, за да създадатъ тая реформа, която единствена ще може да спаси човѣшкото отъ бедството, отъ което сега страда.

Г. г. народни представители! Земята е най-скъпоценниятъ даръ на човѣшкото; земята е първоизточникътъ на всички материални блага. Земята е същевременно и основната опора на човѣшкото общество въ всички исторически времена. Тя е единъ особенъ родъ капиталъ, капиталъ непознатъ, капиталъ, създаденъ отъ природата, създаденъ отъ Бога. Но земята и машината — земята въ земледѣлското производство, машината въ индустриалното производство — не представляватъ отъ себе си никаква стойностъ, нѣматъ никаква цена, безъ активната интервенция на човѣшкия трудъ. Тѣ са само оръдието, тѣ са само сѣрдствата, чрезъ които човѣшката ръка създава материалните блага и предпоставките за общия прогресъ на човѣшкото.

Отъ историята ние знаемъ, че около въпроса за владението на земята, като единъ голѣмъ факторъ въ живота на обществото, са ставали непрекъснати и ожесточени борби — борби, които въ известни исторически моменти са докарвали революционни настроения и вътрешни междоусобни войни. Достатъчно е да се обърнемъ къмъ най-близката история, за да видимъ, че почти всички революции, които са ставали въ Европа, въ основата си иматъ въпроса за земята: И въ Франция, и въ Германия, и въ Англия, и въ Ромѣния, и въ нѣколкото рево-

люции въ Русия, почти навсякъде, въ основата на всѣко социално движение е лежалъ въпросътъ за владението на земята. И въ процеса на тия борби — борби за земя — са се очертавали противорѣчията между тия, които са владѣли земята и тия, които са я обработвали. Всѣкога, когато резултатътъ отъ тия борби е билъ тържество на едрото землевладение, експлоатацията на труда на земледѣлца е бивала увеличена въ по-големи размѣри. Въ процеса на тая експлоатация се е зародила и идеята за организиране на земеделците въ България и въ сѣмта.

Аграрната доктрина, която е една най-нова, може да се каже, политико-икономическа концепция, днесъ вече е предметъ на обсъждане не само въ България, но въ цѣлия свѣтъ. И особено следъ последната война обществата и народите, въобще човѣшкото почна да се интересува отъ аграрната проблема повече, откожото отъ всички други въпроси. Днесъ ние виждаме и общественици, и политици, и икономисти, и тия, които въ миналото са били врагове на аграрната реформа, да ставатъ приятели. Венски разбраха, че разрешаването на аграрния въпросъ, разрешаването на въпроса за владението на земята ще повлече следъ себе си и разрешаването на социалния въпросъ въобще.

Г. г. народни представители! Въ периода отъ 1918 г. до днесъ човѣшкото, и конкретно въ европейските страни, въ европейските народи, се работи въ това направление, правятъ се аграрни реформи въ усиленъ темпъ; само въ единъ периодъ отъ 10 години ние виждаме прокарани редица реформи почти въ всички — съ малки изключения — държави въ Европа. Вие ще ми позволите да ви дамъ една малка статистика за придобивките отъ тѣзи големи усилия на общественици, политици и икономисти за разрешаването на аграрната проблема.

Само въ 1929 г. са отчуждени и са раздадени на безимотни и малоимотни селяни въ Ромѣния 60 милиона декара; въ Полша — 18 милиона декара; въ Летуния — малка държавина — 14900.000 декара; въ Югославия — 14.300.000 декара; въ Чехословакия — 13.900.000 декара; въ Гърция — 12.100.000 декара; въ Естония — 7 милиона декара; въ Германия, индустриална страна — 5.400.000 декара; въ Унгария — също 5.400.000 декара; въ България — 4.500.000 декара; въ Австрия — 250.000 декара.

Цифрата за България ще ви направи впечатление, че е доста голѣма. Тая цифра включва въ себе си всички отѣзи земи, които са раздадени на безимотни, на малоимотни, на бѣжанци; тия земи са отчуждавани отъ органите на дирекцията и отъ министерствата следъ създаването на сегашния законъ и тѣ са излизали отъ старото свое положение на обществени, държавни и общински земи и са минали въ различните фондове: училищни, скотовъдни, тревни и т. н.

Следователно, следъ войната, въ единъ периодъ само отъ 10 години, аграрната реформа въ Европа е дала такива резултати, че 173.750.000 декара земя е отнета отъ частни лица, отъ държавата и отъ други източници и е раздадена на безимотни и малоимотни. Тукъ не влизатъ цифрите за Италия, въ която ставатъ също така значителни реформи въ това направление; не влизатъ и цифрите за голѣмата руска съветска държава, където идеята за поземелната реформа е малко по-друга отъ общата идея, която господствува въ останалия свѣтъ; тукъ не влизатъ също така и цифрите за Испания, която въ това отношение стои на последно мѣсто, но напоследъкъ и тамъ се прокарва една реформа. Стоици хиляди декари земя има тамъ на единъ стопанинъ, който не дава никакъвъ плодъ, никакъвъ доходъ и служи на нейния господаръ само за отиване на ловъ.

Г. г. народни представители! Въ една единствена държава отъ всичките тѣзи, които споменахъ, поземелната реформа е прокарана и систематично приведена въ изпълнение: това е Чехословакия. Въ Чехославия, която има кръгло 140 милиона декара земя, около 40 милиона декара са отчуждени за нуждите на фонда. Отъ тѣзи 40 милиона, 15.700.000 декара кръгло са раздадени на безимотни и малоимотни, 12.740.000 декара са въ разположение на фонда до 1929 г., 12.200.000 декара са също така въ разположение на държавата за посрѣщане нуждите по оземляването на дребните собственици и за посрѣщането на другите културни мѣроприятия, за които става често дума и тукъ, у насъ.

Общо взето, въ Чехословакия отъ цѣлата поземелна площ са отчуждени 29%, отъ които са оземлени съ земя кръгло 500 хиляди домакинства, 500 хиляди семейства

дребни собственици: 23% от цялата отчуждена площ са отделили за един специален фонд, от който фондът се образуват сръдните стопанства, от 300 до 1500 декара земя, и от който фондът също така се оземляват годините да работят земята.

Чехословашкото правителство, чехословашката държава е искала да следи разволя на дребните стопанства, разволя на по-едрит и разволя на едрит — на тѣзи, които са съществували досега — за да види кои стопанства са най-жизнеспособни, най-години, най-устойчиви брещу кризата и най-рентабилни. И статистиката, която е водена в продължение на 10 години, след като аграрната реформа е приведена почти в изпълнение, показва в края на краищата, че дребното селско, земеделско стопанство се е оказало най-упорито, най-годино, най-рентабилно, че то в всичко отношение е оправдало съществуването си и грижите, които са били положени за него от държавата, от правителството.

В Чехословашко отчуждават и гори, отчуждават и езера, отчуждават и блатата, отчуждават всичко това, което в края на краищата може да бъде работна площ. Обаче са тѣзи последните имоти не правят никакво оземляване на частни лица, на маломощни и безимотни граждани, а ги оставят като фонд в разположение на държавата, като са сръдствата, с които разполагат, постепенно ги привеждат до положението на работна площ, за да се посрѣщат нуждите на бъдещите поколения от земя.

В края на 1932 г. аграрната реформа в Чехославия, в първата своя стъпка — аграрните реформи нѣма да имат край — е приведена към своя логически край.

Нека да видим сега тази реформа на българската действителност какво е донесла; дали ние, след като ликвидирахме с всичко това, което виждаме пред себе си като последствие от усилята за привеждането в изпълнение на тая реформа, имаме резултати, които трѣбва да ни насърчат, които трѣбва да ни зарадват, за да продължим това дѣло и по-нататък?

Г. г. народни представители! На всички ви е известно, че аграрната реформа в България започна с създаването закона за увеличаване размера на държавните земи; че след това аграрната реформа се продължи с закона за т. п. с., и че третият етап на аграрната реформа е законът за т. з. с.

Законът за т. п. с. какво представляваше от себе си? Два бѣха голѣмите принципи, голѣмите цели, които си бѣше поставил законодателят, когато създаваше този закон: единият принцип е, че земята трѣбва да бъде в ръцете на този, който я обработва, следователно — земята на земеделеца; вторият принцип бѣше, че всеки един има право на толкова количество земя, колкото той самъ и с помощта на работниците от неговото семейство, може да обработи. Това бѣха двата принципа, които легнаха за основата на втория закон за аграрна реформа в България. И действително, почнаха да се отчуждават частни земи: отчуждиха се държавни совати, отчуждиха се части от пасища, събраха се фондови земи и почна оземляването на населението.

Но след двегодишното практическо приложение на тая реформа, ние видѣхме, че българският Парламент, движень от желанието може-би да се справи с недостатъците на закона за т. п. с., създаде новъ, който, днес е в сила — законът за трудовите земеделски стопанства. В тая законъ, г. г. народни представители, двата основни принципи на трудовото стопанство и на трудовото аграрно законодателство са премахнати фактически, макаръ формално да се напомня, че такива принципи са съществували, че първоначалната идея на законодателя за аграрната реформа е спазена. Максимумът на определено стопанство за семейство в закона за т. п. с. бѣше 300 декара; в закона за т. з. с., обаче, тая максимум не съществува вече фактически. Голѣмото дѣло, което бѣше направено в продължение на две години по въпроса за оземляването от тия земи, които се вземаха от общинските пасища, от частните лица и от държавата, ще кажа азъ, постепенно бѣше разрушавано. Всички земи, които бѣха отчуждени от частни лица, фактически бѣха върнати на стопаните имъ, въпреки даже известни общи постановления на закона за т. з. с., които даваха основание на всеки един да претендира за своето право на оземляване. И в продължение на последните няколко години нѣма отчуждена частна земя за фонд. Цялото внимание, следователно, и на законодателя, и на правителствата, които се изреждаха на власт, бѣше обърнато

към държавните земи, към общинските пасища, към закъляваните гори и т. н.

Принципът, че всеки един има право да владѣе толкова земя, колкото може да обработва, се залича от законодателството в България. И сега, под формата на нѣкакви образцови стопанства, съществуват стопанства от 1.000, 1.500, 2.000 декара — които фигурираха в статистиките и за които се споменаваха въ мотивите на първия още законъ за т. п. с. — въ които стопанства нѣма нито наченки от образцовост, от интензивност, и нѣма абсолютно никакво основание да се ползуват тѣ от привилегиите на българското законодателство.

Вижда се, следователно, че борбата, тая историческа борба, която съществува въ всички етапи на историята между владѣлиците на земята и тия, които я обработват, продължава днесъ, ще продължава и утре, ще продължава и за всички времена. Борбата е животно, животът е борба. И въ последните години борбата се приключи с успѣх на макаръ и не голѣмата едра собственост въ България, защото всичко, което бѣше отчуждено от частни собственици, имъ се върна.

В настоящия законопроектъ азъ виждамъ единъ дефект — ще ми позволи г. министърът на земедѣлието, ще ми позволи и почитаемото правителство да го изтъкна — а той е, че въ него не са прокарани принципите, които бѣха легнали въ основата на нашето минало законодателство по аграрната реформа. И сега нашъ дългъ е преди всичко да възстановимъ тѣзи потъпкани принципи. (Ржкоплѣскания отъ земеделците) Кои са тѣзи принципи? Първият е, че, при днешните български условия, и като се държи сметка за площта на земята и на въ връзка с народонаселението, никой нѣма право да владѣе земя повече отъ 300 декара, която ще обработва самъ. Вторият принцип е, че никой нѣма и не трѣбва да има право да бѣде собственик на земята, безъ да я обработва. (Ржкоплѣскания отъ земеделците)

Тия принципи са пропуснати въ законопроекта и азъ се надѣвамъ, че въ комисията тая въпросъ ще бъде обсъденъ най-обективно и най-добросъвестно. Защото, г. г. народни представители, ние виждате какъ се развиватъ времената, виждате какви условия се създаватъ. Ние виждате, че всички орогори, които излѣзоха сега да говорятъ тукъ, не можаха да скриятъ тъгата си предъ бъдещите некрасиви перспективи на България. Даже най-голѣмниятъ специалистъ по аграрната реформа у насъ, проф. Янаки Молдовъ, казва, че главните задачи на този законопроектъ нѣма да бъдатъ постигнати; и макаръ да не посмѣя да се изкаже по принципъ противъ него, но въ речта си фактически го отрече. Той казва, че щомъ като единъ законъ нѣма да постигне целите, които си е поставилъ, не трѣбва да бѣде законъ. Това е фактически неговата мисль; друго заключение не може да се прави отъ неговите думи.

Ние пъкъ казваме друго: ние никога нѣма да разрешимъ аграрния въпросъ, нѣма да го разрешатъ и поколенията, а той ще се разрешава постепенно въ бъдещето, презъ течението на историята. Бъдещите поколения ще търсятъ постоянно други начини за неговото разрешаване, а ние, които живѣемъ кратко, въ настоящето време ще правимъ реформи съ огледъ на условията, които преживяваме, безъ да проникваме въ далечното бъдеще, което е тъмно, неизвестно и което трѣбва да налучкаваме съ догадки.

Казахъ по-рано, че трѣбва да видимъ, задоволителни ли са резултатите отъ досегашните ни земеделски реформи, и ако са такива, да действуватъ насърчително по-нататък. Г. г. народни представители! Безъ да се впускамъ въ подробности, които могатъ да дразнятъ тогава или оногова, азъ казвамъ, че резултатите и отъ двата закона — и отъ закона за т. п. с., и даже отъ закона за т. з. с. — са задоволителни за българската действителност. Защо са задоволителни? Защото съ прилагането на тая реформа са посрещнати нуждите на, сръдно взето, повече отъ 300.000 граждани на България, на повече отъ 50.000 семейства, на които е дадена работна площ, за да могатъ да задоволяватъ повелителните нужди на своя животъ. Въ миналото въ България нуждите отъ земя не са били толкова голѣми, и когато, по силата на закона, е трѣбвало да се подаватъ заявления отъ тия, които са нуждаещи, ние виждаме отъ статистиката, че са подадени 80.555 заявления, отъ които кръгло 17 хиляди са подадени отъ безземелци, 58 хиляди кръгло — отъ малоземелци, 4.500 кръгло — отъ земеделски работници и 430 — отъ специалисти по земедѣлието. 80.000 души са рекламирали, са пожелали да се ползуватъ отъ постановленията

на поземелната реформа. Какво е направено с тяхните заявления, доколко е удовлетворено тяхното желание — по това ще съдим дали има резултат от аграрната реформа, с всичките ѝ дефекти от миналото, които тя е дала при българската действителност.

Аз ще кажа, че резултат има. Фактът, че до края на 1931 г. напълно с. оформени оземляванията на 34.882 земледълци с 840.000 декара земя и че имаме други още 17 хиляди кръгло неоформени оземлявания, но земята фактически се намира в ръцете на оземлените — значи, по-малък резултат е постигнат — или всичко 51—52 хиляди души с.ж. са задоволени с най-необходимото, земята, чрез обработване на която да могат да изкарват прехраната на своите семейства — самият тоя факт показва, че действително резултати с.ж. постигнати.

Неоземлени, неудовлетворени, следователно, с.ж. кръгло 28 хиляди души. Г. проф. Молдовъ казва, че ако погледнем статистиката за оземляването в процеса на н.ж. кодогодишното, прилагане на законите за т. п. с. и за т. з. с., ние ще видим, че има неудовлетворени, от първоначално подадени заявления, кръгло 28 хиляди души; а от тогава досега, поради условията, които преживяваме, поради нарастването на новите поколения, нови нужди с.ж. се явили и нови безимотни с.ж. се създали от живота, които тр.б. да се удовлетворят.

Г. г. народни представители! Органите, които с.ж. при-веждали в изпълнение този закон, безспорно, не с.ж. удовлетворили всичките заявления, по простата причина, че е имало много хора, които, според качествата си или според занятието си, не с.ж. имали право да се ползват от разпорежданията на закона. И заради туй, при изчисленията никога не тр.б. да има пред вид тая цифра — 28 хиляди неудовлетворени заявления — когато ще обсъждаме една нова аграрна реформа, или едно допълнение на досегашната, защото пресмислянията ни ще излизат погрешни.

Оземлени с.ж., следователно, според статистиките, с.ж. които разполагаме от Дирекцията на т. п. с. и впоследствие от Министерството на земледелието, което е извършило тези функции при действото на закона за т. з. с., безимотни и малоимотни с.ж. 1.200.000 декара кръгло. Оземлени с.ж. и б.ж.анци от Дирекцията за настаняване на б.ж.анците с.ж. 1.100.000 декара кръгло. А отчуждените земи, според данните, с.ж. които разполагат респективните институти, които с.ж. се занимавали с тази работа, възлизат на 3.300.000 декара, от които 2.300.000 декара с.ж. раздалени вече. Остава, следователно, нераздален фонд до цифрата 3.300.000 декара, който фонд днес се намира в разпореждането на Министерството на земледелието, без да бъде той под ефикасния контрол на органи, каквито липсват сега, за контрол, а една част, останала от фонда за оземляването на б.ж.анците, която възлиза на около 500 хиляди декара, се намира...

И. Куртев (нац. л.): Той съществува само записан в книгата, г. Дековъ.

П. Дековъ (з): Аз питам и ми казва, че повече от половината от този фонд, който е изостанал от оземляването от страна на Дирекцията за настаняване б.ж.анците, е площ работна, а останалата половина била земя, която, по своето естество, не могла да бъде обект на земледелското стопанство и тр.б.вало да се употреби по-вече труд.

И. Куртев (нац. л.): Една бележка, г. Дековъ. Дирекцията по настаняване на б.ж.анците, когато отиде да изм.рва земи, които и се дадох за оземляване и настаняване б.ж.анците, нам.ри, че повече от 500 хиляди декара земя от тая, която и се даде, е в по-малко, отколкото в.ж.щност б.ше вписано в протоколите, та става даже нужда да и се предават нови к.ж.сове земя. Т.й че просто тая земя 500.000 декара не съществува.

П. Дековъ (з): Аз говоря въз основа на статистиките, които има на ръка.

П. Попивановъ (з): Тия статистики понекога се отричат от действителността.

И. Куртев (нац. л.): Т.й не с.ж. върни.

П. Дековъ (з): Въпросът, който сега, г. г. народни представители, се поставя от всички оратори, е: ще може ли, по силата на тая законодателна реформа, която министърът на земледелието предприема чрез внесения

на наше обсъждане законопроект, да се създаде фонд, който да поср.ща днешните нужди на българското дребно стопанство — на безимотните и на малоимотните? Изказа се опасения от мнозина от ораторите, че такъв фонд не ще може да се създаде и се отправиха критики от всички почти срещу най-важните постановления на законопроекта — постановления, които не с.ж. внесени от правителството или от респективния министър по тяхно желание или за тяхно удоволствие.

Г. г. народни представители! Нуждата за земя в България, с.ж. която да се поср.щат изискванията на живота, с.ж. която да се оземлят тия, които работят земята — малоимотни и безимотни — е твърде голяма. И когато ни се казва: защо поср.гате на различните фондове — училищни, скотов.дни или каквито и да било други — ние ще ви кажем, че никога едно правителство, никога един министър, никога един съзнателен гражданин в България н.ма да отиде да руши едно д.ло, което крепи училището, което крепи скотов.дството, което крепи черквата, което крепи читалището, което крепи просв.тата в България. Никога не тр.б.ва да се допусне това, че правителството или министърът с.ж. поставили тия постановления, за тяхно удоволствие или от желанието да наситят своите хищнически нам.рения, да ограбят земята в България — д.ржавната земя и общинските земи. Животът повелява това да се направи.

Чух тук един от ораторите да каже: „Оставете тая земя за бъдещите поколения“. Значи, на бъдещите поколения ще тр.б.ва да оставим да се занимават — законодателството и обществото — с въпроса, дали да се запазят училищните и скотов.дните фондове, дали въобще да м.л.ем за черквата и за училищата! По-хубаво е днес народът, Парламентът да се занимае с тая въпрос, за да посреще днешните нужди, отколкото да оставим разрешението на тая задача, извършването тая работа на бъдещето. Защото вс.ка една реформа, която дойде късно, не дава своите резултати, а вс.ка една реформа, която дойде навреме, ще даде своите ползотворни резултати.

Г. г. народни представители! Че кой от нас не м.л.е за българското училище? Че кой български гражданин, кой депутат от българския Парламент, кой от министрите не знае гол.мото значение на тия училищни фондове, които крепят училищните бюджети? Кой го не знае? Всички го знаем, това е известно на обществото, върху това не може да има спор. Но България има нужда от земя. В България има малоземелни и безземелни, на които тр.б.ва да се даде земя. Ще кажете: нам.рете от другата земя, за да им дадете. Ние намираме земя в училищните фондове. Защо? Защото тя е там в комплект, защото тя е до самите заселища, защото н.ма да има нужда от специална организация, защото вс.ки училищен поземелен фонд може да поср.ща вс.ки нужди за земя на малоземелните и безземелните и защото, най-сетне, г. г. народни представители, в основата на създадените порядки за училищните и скотов.дните фондове има една гол.ма социална неправда. Кой изд.ржа учебното д.ло в България?

Н.кой от землед.лците: Бедните.

П. Дековъ (з): Кой изд.ржа българските училища? Нали фондовете ги изд.ржат, с.ж. малките помощи от общинските бюджети, с.ж. малките помощи от д.ржавата? А не е ли позор за днешната цивилизация, не е ли позор за днешната култура, за днешното общество да предостави изд.ржката на учебното д.ло върху г.рба на безимотните и малоимотните български землед.лци? Има ли н.каква социална правда тук, има ли тук н.що, което да отговаря на правните понятия, на правните разбирания, щом обществото предоставя на безимотните и на малоимотните т.й да подд.ржат бюджетите на училищата?

Председателствуващ Н. Захариев: Г. г. народни представители! Моля да се съгласите да продължим заседанието, докато свърши ораторът.

Който с.ж. съгласни, моля, да вдигнат р.ж.ка. Мнозинство, Събранието приема.

П. Дековъ (з): Вс.ко общество в вс.ки исторически момент е дл.жно да се грижи за себе си, дл.жно е да поср.ща нуждите, които животът изт.ква напред. И нашето общество е дл.жно да изд.ржа своите училища. Защо с.ж. дл.жни безимотните и малоимотните да плащат с.ж.но и прес.ж.но за наема на училищните фондови

земи, за да издържат децата на останалите граждани, които ще се ползват безвъзмездно от учебното дѣло, от плодовете на науката?

П. Попивановъ (з): И които граждани сж въ по-добро материално положение.

П. Дековъ (з): Какъ се издържат училищата въ други държави? Та нима училищата въ другите държави, въ европейските по-културни страни, имат фондове? Нѣмат такива фондове. Тия фондове у насъ, г. г. народни представители, се създадохъ при земеделския режимъ, при управлението на земеделците. Земеделците тогава чувствуваха, че имат голѣма нужда отъ просвѣта и затова разшириха и увеличиха тия фондове. Тѣ сж чувствували, че просвѣтата е необходимостъ преди всичко за селянина, и тѣ създадохъ тия фондове, за да се построятъ училища. До известна степенъ съществуването на тия фондове се оправда. Днесъ паметници-училища се издигатъ въ по-големата частъ отъ селата на България. И макаръ историческата роля на тия фондови земи да не е къмъ своя край, повелителната нужда на днешния моментъ налага не да се простимъ съ тия фондове, но да съкратимъ тѣхния размѣръ, защото никой не желае да се лишатъ училищата, черквите, читалищата или скотовѣдството отъ едни разсадници на прогресъ, на култура и на просвѣта.

И. Куртевъ (нац. л): Имате една грѣшка, г. Дековъ. Фондовете у насъ се създадохъ най-напредъ съ Генадиевия законъ за разграничение на общинските мери. После тия фондове се разшириха, но за пръвъ пътъ съ неговия законъ се създадохъ.

А. Капитановъ (з): Единъ законъ, докато не се приложи, не съществува. Ние го приложихме — създадохме условия, за да има фондове.

П. Дековъ (з): Фондовете се създадохъ въ периода отъ 1920 до 1925 г.

И. Куртевъ (нац. л): Въ 1912 г. азъ съмъ създавалъ училищни фондове.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): И едното е вѣрно, и другото е вѣрно. Презъ времето на Стамболийски фондовете се разшириха и увеличиха.

И. Куртевъ (нац. л): Разшириха — да.

П. Дековъ (з): Съ постановлението на законопроекта, което засѣга тоя въпросъ, не се цели да се унищожатъ тия фондове. Напротивъ, иска се да се създаде една норма въ това отношение: да се отдѣлятъ по два декара земя на всѣко едно домакинство въ всѣко село. Село съ 500 домакинства ще има 1.000 декара за единия фондъ, 1.000 декара за другия фондъ. Кожко фондове има, толкова пъти по 1.000 декара ще има. Това е смисълътъ на предложения законопроектъ. Е, г. г. народни представители, предъ голѣмата нужда да се разреши въпросътъ за оземляването и предъ нуждата да имаме просвѣтни институти, които да даватъ възможностъ на гражданитѣ да се ползватъ отъ фондовете на науката и цивилизацията, ние ще предпочетемъ, разбира се, задоволването на тая повелителна нужда, която е създава и учебно дѣло, която е организираща и училища, и всичко това съ взаимнитѣ, съ колективнитѣ усилия на нацията. Преди да съществуватъ тия фондове, училища не съществуваха ли? Преди да съществуватъ тия земи на скотовѣднитѣ фондове, скотовѣдство не съществуваше ли? Вѣрно е, че тия фондове изиграха голѣма роля и заради това тѣ не трѣбва да се премахватъ окончателно. При днешнитѣ нужди на живота тѣ трѣбва да продължатъ своето съществуване, но не въ тая форма, въ която сж днесъ. 800 хиляди декара земя, споредъ вашитѣ смѣтки, г. г. народни представители, има днесъ въ скотовѣднитѣ фондове! Грѣхъ, престѣпление ще бѣде да стои тая земя за тия фондове, а да изнемогватъ за земя широкитѣ земеделски маси, да се изселватъ, да бѣгатъ въ градовете и да ставатъ товаръ на държавата, да емигриратъ въ странство и да не могатъ да намѣрятъ работа, да не могатъ, при днешната стагнация, при днешния тежъкъ икономически животъ въ свѣта, никжде да намѣрятъ препитание. Селянинътъ трѣбва да го закрепваме въ селото, а за да го закрепимъ въ селото, за да бѣде творецъ на национални блага и добъръ гражданинъ, трѣбва да му помогнемъ. Не може, както казва г. професоръ Молловъ, да се създадатъ дееспособни, жизнеспособни стопанства. Това не е голѣмиятъ въпросъ. Съ тоя законопроектъ, при днешната

криза, ние нѣма да създадемъ никакви жизнеспособни стопанства. Ние искаме да дадемъ лѣжичка помощъ на изнемогващия селянинъ-работникъ на българската земя. Едно стопанство не 30 или 50 декара земя да има, но и 200 и 500 декара земя да има, пакъ нѣма да бѣде жизнеспособно, защото времето е такова, понятията сж такива, икономическиятъ животъ е такъвъ, че онай сложностъ, онай компликация въ международнитѣ, въ икономическитѣ отношения сж довели до едно положение на безизходностъ, при която не жизнеспособно стопанство ще желаемъ ние — за него ще ратуваме — но едно стопанство, което отчасти да може да посрещне нуждитѣ на своето семейство.

З. п. Захариевъ (з): Поне като копае стопанинътъ, да изживява и да забравя мжката си, сиромашлъка си.

П. Дековъ (з): Каква ще бѣде ползата отъ едно такова стопанство? Г. г. народни представители! Ако слушате човѣка на статистиката, човѣка на науката; ко слушате хората на кабинетната работа, ако слушате агрономитѣ, професоритѣ и т. н. — тѣ сж прави отъ свое гледище, защото въ всѣка тѣхна работа ще има система, ще има планъ, ще има крайна целъ. Затова г. професоръ Молловъ е много правъ, като казва, че главната целъ на законопроекта нѣма да бѣде постигната. Но ако можемъ да постигнемъ отъ главната целъ на законопроекта една стотна частъ, ние ще бѣдемъ доволни отъ резултатитѣ на тая аграрна реформа.

А какви могатъ да бѣдатъ послѣдствата, какви могатъ да бѣдатъ крайнитѣ резултати отъ оземляването на безимотнитѣ и малоимотнитѣ? Тѣ могатъ да бѣдатъ такива, че ще облекчатъ преди всичко голѣмитѣ страдания на българското село, ще се премахне голѣмиятъ икономически и мораленъ гнетъ, подъ който изнемогва днесъ българското село. Борбитѣ въ земеделското съсловие ще се омекчатъ. Изостренитѣ отношения, които съществуватъ въ индустрията между работници и капиталисти-индустриалци, ще се смекчатъ, защото нѣма да има голѣмъ напливъ на работници въ индустрията, за да бѣде предлагането на труда голѣмо, за да има голѣма експлоатация. Многобройни сж хубавитѣ, добритѣ резултати отъ една такава реформа. Днесъ свѣтътъ не може да се справи съ една голѣма проблема — проблемата за безработицата. Европейскитѣ сили, особено индустриалнитѣ държави, изнемогватъ подъ ударитѣ на този страшенъ въпросъ, съ който никой не може да се справи. По нѣколко милиона безработни въ една държава! Знаете ли какво нѣщо е безработенъ, да не може никжде да намѣри работа, да нѣма хлѣбъ, и държавата да не е въ положение да му даде най-необходимото, за да може да живѣе? Въ България безработицата не е въ такива размѣри, пропорционално, разбира се, и ние можемъ да се похвалимъ, че това е резултатъ на аграрната реформа и на особенитѣ условия, при които е поставена България като чисто земеделска страна. Ако европейскитѣ държави сега не могатъ да се справятъ съ голѣмия въпросъ за безработицата, не е ли дългъ и на българския Парламентъ, не е ли дългъ и на българското правителство да вземе своевременно мѣрки, за да предотврати евентуално безработицата въ България, която ще бѣде опасна, по-опасна отколкото въ културнитѣ страни, въ които съзнанието за организираностъ е по-силно, отколкото у насъ? Като оземлимъ 50—60 хиляди семейства съ този законопроектъ, ние ще намалимъ безработицата съ толкова, ние ще намалимъ оная емиграция отъ селата въ градовете. Ние всички се чудимъ, че нѣма учреждение въ София, нѣма учреждение въ окръженъ или околийски градъ, което да не е презпѣлнено съ безработни, които идатъ отъ селата. Всѣко село ежегодно изхвърля съ десетки хора безработни, които нѣма кжде да пласиратъ своя трудъ. Правителството има дългъ чрезъ този законъ да задоволи тѣзи хора, защото иначе не е годно да имъ даде работанито въ индустрията, нито на държавната трапеза, нито кжде и да било другаде. Ето единъ отъ голѣмитѣ социални резултати, които може да има този законъ. И азъ смѣтамъ, че се иска голѣмъ куражъ отъ единъ депутатъ, да излѣзе и да критикува основнитѣ принципи, които сж легнали въ този законопроектъ и да казва, че той не отговаря на днешнитѣ нужди. И азъ само така си обяснявамъ държането на тия, които въ миналото бѣха врагове на аграрната реформа, да излизатъ тукъ най-напредъ съ декларация, че тѣ и тѣхнитѣ партии сж за тая реформа, за раздаване земя на безработнитѣ, а като почнатъ да говорятъ, отричатъ и декларацията си, и постановленията на закона. Искреностъ трѣбва да съществува. Трѣбва съ вирнати чела да работимъ, безъ да държимъ

сметка за укоритѣ, които отъ тукъ и отъ тамъ могатъ да ни се отправятъ, защото само съзнанието за изпълнение на своя граждански дългъ, съзнанието на депутати, които сме получили доверието на народа, трѣбва да ни ръководи при прокарването на известни мѣрвѣртия въ Парламента.

Г. г. народни представители! Азъ съмтамъ, че нѣма да се намѣри въ Парламента депутатъ, който да не вдигне ръка за този законопроектъ. Азъ нѣма да се спирамъ на подробноститѣ — на комиснитѣ, които могатъ да не бждатъ комисии, а могатъ да бждатъ общинскитѣ съвети, или на евентуалния страхъ отъ нѣкакво партизанство, защото не само правителството на Народния блокъ ще прилага този законъ. Този законъ е създаденъ за поколенията, не само за този моментъ, докато Народниятъ блокъ

е на властъ. Следователно, тия опасения сѣ безосновни. Мене ме интересуватъ общитѣ принципи, които сѣ легнали въ основата на законопроекта. И азъ, като съзнателенъ човѣкъ, а, убеденъ съмъ, и вие всички, ще работимъ, за да подпомогнемъ бързото узаконяване на тази реформа и още по-бързото ѣ привеждане въ изпълнение. („Браво!“ и продължителни ръкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: За утрешното заседание остава сѣщиятъ дневенъ редъ.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 15 м.)

Подпредседателъ: Н. ЗАХАРИЕВЪ

Секретаръ: Т. ХР. МЕЧКАРСКИ

Зам.-началникъ на Стенографското отделение: Д. ДУКОВЪ